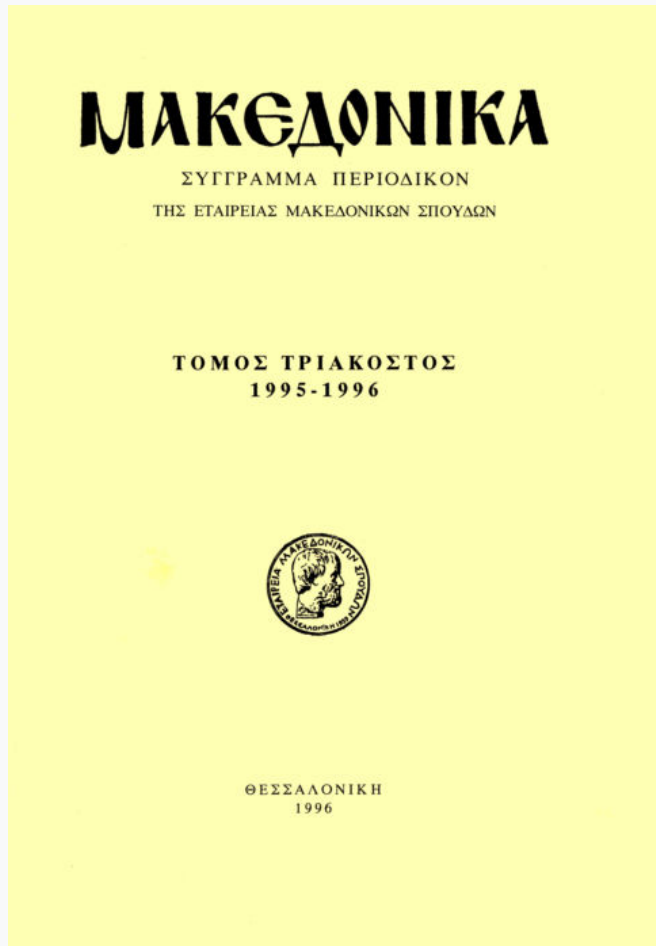

Μακεδονικά

Τόμ. 30, Αρ. 1 (1996)

Ανέκδοτα έγγραφα για το Μακεδονικό Αγώνα από τα αρχεία Σ. Γ. Αστεριάδη, Γ. Τσόντου

Ερατώ Ζέλλιου-Μαστροκώστα

doi: [10.12681/makedonika.241](https://doi.org/10.12681/makedonika.241)

Copyright © 2014, Ερατώ Ζέλλιου-Μαστροκώστα

Άδεια χρήσης [Creative Commons Attribution-NonCommercial-ShareAlike 4.0](https://creativecommons.org/licenses/by-nc-sa/4.0/).

Βιβλιογραφική αναφορά:

Ζέλλιου-Μαστροκώστα Ε. (1996). Ανέκδοτα έγγραφα για το Μακεδονικό Αγώνα από τα αρχεία Σ. Γ. Αστεριάδη, Γ. Τσόντου. *Μακεδονικά*, 30(1), 81–113. <https://doi.org/10.12681/makedonika.241>

ΑΝΕΚΔΟΤΑ ΕΓΓΡΑΦΑ ΓΙΑ ΤΟ ΜΑΚΕΔΟΝΙΚΟ ΑΓΩΝΑ
ΑΠΟ ΤΑ ΑΡΧΕΙΑ Σ. Γ. ΑΣΤΕΡΙΑΔΗ, Γ. ΤΣΟΝΤΟΥ

ΕΙΣΑΓΩΓΗ

Δημοσιεύονται 12 έγγραφα-έπιστολές. Τά ύπ' αριθ. 1 έως 4 προέρχονται από τό 'Αρχείο του Σωτηρίου Γ. 'Αστεριάδη, τά ύπ' αριθ. 5 έως 12 από τό 'Αρχείο του Γεωργίου Τσόντου (Βάρδα). Αὐτά τά έγγραφα-έπιστολές ἔχουν γραφῆ ἀπό 11 'Ιανουαρίου 1876 ἕως τό τέλος τοῦ 1911 ἢ τίς ἀρχές τοῦ 1912, ἔτη κατά τά ὁποῖα διεξάγεται ὁ Μακεδονικός 'Αγώνας.

Τά ύπ' αριθ. 1, 2 ἀποδεικνύουν ὅτι ὁ ὑπουργός 'Εξωτερικῶν ἔχει πλήρη γνώση τοῦ κινδύνου, πού διατρέχει ὁ ἑλληνισμός τῆς Μακεδονίας καί τῆς Θράκης τό 1876-1877 ἀπό τοὺς Σλάβους, γι' αὐτό ἐφιστᾷ τήν προσοχή τῶν προξένων 'Αδριανουπόλεως, Φιλιππουπόλεως καί Θεσσαλονίκης καί συνιστᾷ οἱ 'Ἕλληνες νά προσεγγίσουν τοὺς Τούρκους γιά νά ἀναχαιτίσουν ἀπό κοινοῦ τόν ἐπερχόμενο κίνδυνο τῆς μόνιμης ἐγκαταστάσεως τῶν Σλάβων.

Τό ύπ' αριθ. 3 ἀναφέρεται στίς οικονομικές δυσκολίες, πού ἀντιμετωπίζει τό ἑλληνικό κράτος τό ἔτος 1877, καί τό ύπ' αριθ. 4 βεβαιώνει ὅτι καί τά ἔτη 1910-1911 ἡ ἑλληνική οἰκονομία δέν εἶναι ἀνθηρή, γι' αὐτό καί οἱ ἀπρόβλεπτες δαπάνες τοῦ προξενείου Θεσσαλονίκης γιά μισθοὺς πρακτόρων κ.τ.λ. δέν εἶναι μεγάλες.

Τό ύπ' αριθ. 5 εἶναι ἡ τελευταία ἐκθεση τοῦ Παύλου Μελά πρὸς τό διοικητικό συμβούλιο τοῦ «Μακεδονικοῦ Κομιτάτου». Σ' αὐτῇ ἀναφέρει λεπτομερῶς τά γεγονότα κατά τήν τελευταία ἔξοδό του στή Μακεδονία, 27 Αὐγούστου 1904 ἕως ὀλίγες ἡμέρες πρὶν τό θάνατό του, καί τά χρηματικά ποσά πού δαπάνησε γιά τήν ἐνδυμασία καί τίς μετακινήσεις τῶν ἀνδρῶν τοῦ σώματός του, γιά τήν προμήθεια ὄπλων, γιά τή βοήθεια πενομένων οἰκογενειῶν ἀγωνιστῶν, τήν ἀμοιβή φυλάκων τῶν χωρίων κ.ἄ.

Τά ύπ' αριθ. 6, 7, 8 εἶναι ἐπιστολές τοῦ Π. Μελά, τοῦ Ζαχαρία Παπαδά (Φούρα) καί τῆς Ναταλίας Μελά πρὸς τό Γ. Τσόντο. 'Η ἐπιστολή τῆς Ν. Μελά ἀναφέρει καί τοὺς ἕνδεκα πρῶτους Κρητες, πού ἀρχικά εἶχαν ἐπιλεγῆ γιά νά σταλοῦν στή Μακεδονία. Οἱ ἱστορικοί, ὅμως, δέ συμφωνοῦν ὡς πρὸς τά πρόσωπα τῶν Κρητῶν, γιατί κάποιοι δέν ἦλθαν καί τελικά ἦλθαν οἱ ἐξῆς δέκα: Εὐθύμιος Καούδης (ἀρχηγός), Γεώργιος Δικάννημος-Μακρῆς, Γεώργιος Περάκης ἢ Πέρος, Λαμπρινός Βρανᾶς, Γεώργιος Στρατινάκης, Γεώργιος Σεϊμένης, Εὐστράτιος Μπανάτος, Μανούσος Κατουνάτος, Γεώργιος

Ζουριίδης καί Νικόλαος Λυκάκης.

Τό ὑπ' ἀριθ. 9 εἶναι ἓνα πρακτικό, πού ἔγινε τό 1904 μεταξύ τοῦ Γ. Τσό- ντου καί τῶν κατοίκων τοῦ χωριοῦ Λόσνιτσα (Γέριμα), γιά τή συντήρηση φυ- λάκων τοῦ χωριοῦ καί τήν ἐξυπηρέτηση τῶν ἐλληνικῶν σωμάτων, τά ὁποῖα θά περνοῦσαν ἀπό τή Λόσνιτσα.

Τό ὑπ' ἀριθ. 10 εἶναι τό πρόγραμμα δράσεως τοῦ ὑπό ἴδρυση «Παμμα- κεδονικοῦ Σύλλογου». Παρά, ὅμως, τήν προσπάθεια, πού ἔγινε τό 1905, νά ἐνωθοῦν ὅλοι οἱ πατριωτικοί σύλλογοι τῆς Ἄττικῆς, οἱ ὁποῖοι ἀγωνίζονταν γιά τήν ἀπελευθέρωση τῆς Μακεδονίας, ἐνώθησαν μόνον ὁ «Μακεδονικός Σύλλογος» καί ἡ «Μακεδονική Ἀδελφότης». Τό νέο σωματεῖο ἔλαβε τήν ὀνο- μασία «Μακεδονικός Σύλλογος “Ὁ Μέγας Ἀλέξανδρος”». Στό τέλος τοῦ 1907 προσχώρησαν ὁ «Σύνδεσμος Μακεδόνων Φοιτητῶν» καί ὁ «Κεντρικός Μακεδονικός Σύλλογος» καί τότε μόνον οἱ τέσσερις ἐνωμένοι σύλλογοι ἔλα- βαν τήν ὀνομασία «Παμμακεδονικός Σύλλογος».

Τό ὑπ' ἀριθ. 11 εἶναι ἐγκύκλιος διαταγή τοῦ Ἀνωτάτου Ἐθνικοῦ Κέ- ντρου τῆς «Ἑλληνομακεδονικῆς Ἄμυνας» πρὸς τοὺς ἀρχηγούς σωμάτων, ὀπλαρχηγούς, ἐθνικές ἐπιτροπές Δ. Μακεδονίας καί Ἡπείρου γιά τόν τρόπο μέ τόν ὁποῖο πρέπει νά λειτουργοῦν γιά νά νικήσουν τό βουλγαρικό κομιτάτο.

Τό ὑπ' ἀριθ. 12 εἶναι ἐντυπη προκήρυξη, ἡ ὁποία καλεῖ τό λαό τῶν Ἀθηνῶν καί τοῦ Πειραιῶς νά συγκεντρωθεῖ στίς 16 Μαρτίου 1908 στήν πλα- τεῖα Βαρβακείου σέ συλλαλητήριο καί νά διαμαρτυρηθεῖ γιά τά δεινοπαθή- ματα τῶν Ἑλλήνων τῆς Μακεδονίας ἀπό τοὺς Βουλγάρους κομιτατζήδες. Τέτοια συλλαλητήρια γίνονταν συχνά ἀπό τοὺς πατριωτικούς συλλόγους. Τό συλλαλητήριο, τό ὁποῖο ὀργανώθηκε στίς 15 Αὐγούστου 1903 ἀπό τόν «Κε- ντρικό Μακεδονικό Σύλλογο», πού εἶχαν ἰδρύσει τό 1902 οἱ καταγόμενοι ἀπό τήν Ἀρναῖα Χαλκιδικῆς ἀδελφοί Θεοχάρης καί Μαυρουδῆς Γερογιάννης, στίς στήλες τοῦ Ὀλυμπίου Διός, γιά νά διαδηλώσουν τήν ἀγανάκτησή τους γιά τά γεγονότα τῆς ψευδοεπανάστασης τοῦ Ἴλιντεν, εἶχε μεγάλη ἀπήχηση καί στοὺς προεβευτές τῶν Μ. Δυνάμεων.

1

ΥΠΟΥΡΓΕΙΟΝ
ΕΠΙ ΤΩΝ
ΕΞΩΤΕΡΙΚΩΝ
ΑΡΙΘΜ.
ΣΥΝΗΜΜΕΝ.

Ἀπόρρητος ἐπιστολή! πρὸς τὰς προξενικὰς ἀρχὰς
τῆς Ἑλλάδος ἐν Ἀδριανουπόλει καὶ Φιλιππουπόλει.

Ἐν Ἀθήναις 11 Ἰανουαρίου 1876

Ἡ θέσις τῶν Ἑλληνικῶν χωρῶν τῆς Τουρκίας, ἐν αἷς ὑπάρχουσιν εἰς λόγου ἄξιον ἀριθμὸν Βούλγαροι καὶ οἵτινες ὡς ἐκ τοῦτου ἀπειλοῦνται ἐκ τῆς πανσλαβιστικῆς ἐπιδρομῆς, τυχαία ὄλως...², ἀπέναντι τῶν ὀθωμανῶν καὶ τῆς ὀθωμανικῆς ἐξουσίας, τῆς θέσεως εἰς ἣν διατελοῦσιν αἱ ἀμιγεῖς τοῦ βουλγαρικοῦ στοιχείου ἑλληνικαὶ χῶραι. Διάφορος ἐπομένως πρέπει νὰ εἶναι καὶ ἡ ἐν ἐκατέραις τῶν εἰρημένων χωρῶν συμπεριφορὰ καὶ ἐνέργεια τῶν Ἑλλήνων κατοίκων καὶ τῶν προξενικῶν ἰδίως τῆς Ἑλλάδος ἀρχῶν. Ἐν ταῖς χώραις τῆς δευτέρας κατηγορίας, ἡ σχέσις τῶν Ἑλλήνων ...³ τῆς Υ. Πύλης πρὸς τὴν κρατοῦσαν φυλὴν, δυνατόν εἶναι νὰ ῥυθμίζεται μᾶλλον ἐλευθέρως καὶ τὰ αἰσθήματα αὐτῶν ἀναλόγως τῶν ἐκάστοτε περιστάσεων καὶ τῆς πολιτείας τῆς ἐλευθέρας Ἑλλάδος. Ἐν ταῖς χώραις ὁμως τῆς πρώτης κατηγορίας, ἐν αἷς ὁ κύριος καὶ μέγας τοῦ ἑλληνικοῦ στοιχείου ἔχθρος εἶναι ὁ πανσλαβισμός, ἡ καταστολὴ τῶν κατὰ τῆς κρατοῦσης φυλῆς φυσικῶν αἰσθημάτων καὶ τῶν πρὸς ἐθνικὴν ἀνεξαρτησίαν εὐγενῶν ὀρμῶν, ἐπιβάλλεται ἀναγκαιῶς ὑπ' αὐτῆς τῆς φιλοπατρίας, ἥτις ἀπαιτεῖ ὑπομονὴν ἐν τῷ παρόντι χάριν τῆς προσδοκίας ἐν τῷ μέλλοντι. Εἰς τὸ μέλλον δέ...⁴ ἀφορῶντες, ὀφείλουσιν οἱ Ἕλληνες κάτοικοι τῶν περὶ ὧν πρόκειται χωρῶν, οὐχὶ μόνον ν' ἀνέχωνται τὸ ὀθωμανικὸν στοιχεῖον, ἀλλὰ καὶ νὰ περιποιοῦνται αὐτὸ καὶ νὰ συμπράττωσιν ἐν ἀνάγκῃ μετ' αὐτοῦ, ὅπως ἐπωφελῶνται ἀπὸ τῆς ἐπιρροῆς καὶ τῆς δυνάμεως τοῦ πρὸς βαθμιαίαν αὔξησιν καὶ ἐπίρρωσιν τοῦ ἑλληνικοῦ στοιχείου, τὸ ὅποιον εἰς μόνας τὰς δυνάμεις αὐτοῦ ἀφιέμενον θέλει κατασταθῆ ἄφευκτον τοῦ ἐκατόγχιρος πανσλαβισμοῦ θύμα. Τὸ κύριον δέ...⁵ τῆς προσσχῆς καὶ τῆς μερίμνης τῶν Ἑλλήνων κατοίκων καὶ τῶν προξενικῶν ἀρχῶν τῆς Ἑλλάδος πρὸς τὸν εἰρημένον σκοπὸν τῆς ἐνισχύσεως τοῦ Ἑλληνισμοῦ, δεόν νὰ εἶναι ἡ Ἑλληνικὴ Ἐκκλησία, ἥτις ἀνεκαθεν ὑπέρξεν ἡ τροφὸς αὐτοῦ

1. Γενικά Ἀρχεῖα τοῦ Κράτους: Ἀρχεῖο Σωτηρίου Γ. Ἀστεριάδη, Α' Διπλωματικά 1865-1880, Β' Ἀλληλογραφία 1874-1879 καὶ Ἀρχεῖο I.M.X.A., τμήμα Ζ', φάκελος 1.

2. Μία λέξις δυσανάγνωστη.

3. Βλ. παραπάνω σημ. 2.

4. Βλ. παραπάνω σημ. 2.

5. Βλ. παραπάνω σημ. 2.

καὶ σώτηρα καὶ ἦτις, καὶ τῶν τραυμάτων αὐτῆς τῇ συνδρομῇ τῆς ὀθωμανικῆς ἐξουσίας ἀναλαμβάνουσα, θέλει ἐκθρέψῃ τὸν Ἑλληνισμόν καὶ αὐθις εἰς κύριον τῆς αὐτῆς πατροπαράδοτως ἀνηκούσης χώρας.

Τὰς σκέψεις ταύτας ἀνακοινῶ ὑμῖν πρὸς ὁδηγίαν ὑμῶν εἰς τὰς παρούσας περιστάσεις.

Ἐπὶ τούτοις διατελῶ

Α. Α. Κοντόσταυλος⁶

2

ΥΠΟΥΡΓΕΙΟΝ
ΕΠΙ ΤΩΝ
ΕΞΩΤΕΡΙΚΩΝ
ΑΡΙΘΜ. Απόρροητος
ΣΥΝΗΜΜΕΝ.

Πρὸς τὸν κύριον Κ. Βατικιώτην
Γενικὸν Πρόξενον τῆς Ἑλλάδος ἐν Θεσσαλονίκῃ.

Ἐν Ἀθήναις τῆ 5 Ἰανουαρίου 1877

Κύριε Γενικὲ Πρόξενε⁷

Καὶ ἐκ τῆς τελευταίας ἰδιαίτερας ἐπιστολῆς ὑμῶν, ὡς καὶ ἐκ τῶν ἀπ' ἀρχῆς ἐπισήμων ἐκθέσεων τοῦ Προξενείου, παρετήρησα ὅτι ἐξακολουθεῖτε ἐν δευτέρῳ τιθέμενοι λόγῳ τὸ πρῶτιστον καὶ ...⁸ τοῦ Ἑλληνισμοῦ συμφέρον ὅπερ κεῖται εἰς τὴν κατὰ τοῦ Σλαβισμού ἀντίπραξιν, κυρίως τὴν προσοχὴν ὑμῶν εἰς τὰ ἐκ τῆς τουρκικῆς ἐξουσίας δεινοπαθήματα τῶν χριστιανῶν ἐπιστῶντες. Καὶ ἔννοῶ μὲν ἀποχρώντως τὸ εὐγενές ἐλατήριον τῆς τοιαύτης ψυχικῆς ὑμῶν διαθέσεως εἰς τὸ ὅποιον ἢ περὶ ὑμῶν κυριεύουσα γενικὴ ἀγανάκτησις πρόσθετον εἰκότως παρέχεται ἰσχὺν, ἀλλ' ἐντεῦθεν δὲν δύναμαι νὰ παραβλέψω τὴν ὅποιαν ἔχω ἀπαίτησιν ὅπως τὰ ὄργανα τοῦ Ὑπουργείου ἀνυψῶνται εἰς τὰς πολιτικὰς αὐτοῦ ἀπόψεις. Τὸ τουρκικὸν στοιχεῖον εἶναι βεβαίως ἡμῖν μισαρὸν, ἀλλὰ βεβαίως ἐπίσης εἶναι ἡμῖν ἀναγκαῖον ὅπως ἀντιστρατευθῶμεν...⁹ ἀποτελεσματικῶς κατὰ τοῦ τὸ μέλλον ἀπειλοῦντος σλαβικοῦ στοιχείου. Οἱ Τοῦρκοι παρέρχονται καὶ θὰ παρέλθωσι, μ' ὅλας αὐτῶν τὰς πρὸς διατήρησιν ἀπελλιπτικὰς ἀποπείρας, ἐνῶ οἱ Σλαῦοι ἐπέρχονται· καὶ θὰ ἐπέλθωσι ἂν κοινὴ καὶ ἀμοιβαία ὑποστήριξις τῶν ἄλλων στοιχείων δὲν κατορ-

6. Ὁ Ἀλέξανδρος Ἄ. Κοντόσταυλος (1835-1904) τὸ 1870 ἔγινε ὑπουργὸς Δικαιοσύνης καὶ τὸ 1875, 1883 καὶ 1893 ὑπουργὸς Ἐξωτερικῶν.

7. Βλ. παραπάνω σημ. 1.

8. Βλ. παραπάνω σημ. 2.

9. Βλ. παραπάνω σημ. 2.

θώση τὴν ἀναχαίτισιν αὐτῶν εἰς τὰς κρισίμους περιστάσεις ἐν αἷς διατελούμεν. Καὶ δὲν τολμῶ μὲν νὰ βεβαιώσω ὅτι καὶ οὕτω πορευόμενοι θὰ ἐπαρκέσωμεν εἰς ἀποσόβησιν τοῦ κινδύνου, τὸ μέγεθος τοῦ ὁποίου οὐδόλως διαφεύγει τὴν ἐκτίμησίν μου, ἀλλ' ἐννοῶν ὅτι εἰς τὴν προσπάθειαν τῆς ἀποσόβησεως ταύτης κεῖται τὸ ὑπὸ τῶν ἀνωτέρων συμφερόντων τοῦ Ἑλληνισμοῦ ὑπαγορευόμενον καθήκον αὐτοῦ, ὀφείλω νὰ περιορισθῶ εἰς τὴν ἀπεξήτησιν τῆς ἐκτελέσεως τοῦ καθήκοντος τούτου, καθόσον μάλιστα οὐδὲν δεδικαιολογημένως δύναμαι νὰ ἐλπίσω ἐκ τῆς εὐμενείας τοῦ φοβεροῦ ἐχθροῦ. Νομίζετε ἄραγε, ὅτι ἂν τὸ ἑλληνικὸν στοιχεῖον ἐκινεῖτο κατὰ τὴν βουλγαρικὴν ἐπαναστατικὴν παρῳδιαν ἐν ταῖς ὑπὸ τοῦ Σλαυῖσμοῦ ἀντιποιοιμέναις ἐπαρχίαις, νομίζετε, λέγω, ὅτι ἡ συμμετοχὴ αὐτοῦ αὕτη ἤθελε συντελέσει τὸ παράπαν πρὸς ἄλλοιον ἐθνολογικὸν χαρακτηρισμὸν τῶν οἰκειῶν χωρῶν, ἢ, ὅπερ εἰς ταῦτο ἀποβαίνει, ὅτι ἤθελε συντελέσει κατ' ἐλάχιστον εἰς τὴν ἐξασθένησιν τοῦ νῦν ἐπιδιωκόμενου σκοποῦ, τοῦ ἀποχωρισμοῦ τῶν ἐπαρχιῶν τούτων ἀπὸ τοῦ λοιποῦ ἑλληνικοῦ σώματος. Ἡ συμμετοχὴ ἐκείνη οὐδὲν ἄλλο ἤθελεν ἐπιφέρει ἀποτέλεσμα ἢ νὰ ἐνισχύσῃ τὴν ἀπαίτησιν τοῦ Σλαυῖσμοῦ περὶ τῆς ὀργανώσεως τῶν ἐν λόγῳ χωρῶν εἰς ἀνεξάρτητον διοίκησιν, διὰ τῆς ἀφαιρέσεως ἀπὸ τῆς Τουρκικῆς Κυβερνήσεως τῶν λόγων, ἐφ' ὧν σήμερον στηριζομένη ἀποκροῦει τὴν πρότασιν ταύτην! Τοιουτοτρόπως δὲ δικαιολογεῖται ἐκ τῶν ὑστέρων ἡ πολιτεία, ἣν ἀπ' ἀρχῆς ἐτήρησε τὸ ὑπὸ τὴν διεύθυνσίν μου Ὑπουργεῖον ἐξ ἐνός μὲν ἐπιμείναν εἰς τὴν ἀποχὴν τοῦ ἑλληνικοῦ στοιχείου ἀπὸ τῆς μετὰ τοῦ Σλαυῖσμοῦ συμπράξεως καὶ ἐξ ἐτέρου ὑποστηρίξαν τὰς ἀναφορὰς πρὸς τὸν Πατριάρχην καὶ μὴ ἀποκροῦσαν οὔτε αὐτὰς τὰς πρὸς τὸν Σουλτάνον κατὰ τῶν βουλγαρικῶν ἀξιώσεων. Ὑπὸ τοῦ αὐτοῦ δὲ ἀπαράλλάκτως πνεύματος πρέπει νὰ ὀδηγηθῶμεν καὶ εἰς τὴν μέλλουσαν πορείαν ἡμῶν καὶ εἰς ἣν περιπτώσιν ἀκόμη ἤθελε κηρυχθῆ ὁ μεταξὺ Τουρκίας καὶ Ρωσίας πόλεμος μέχρις οὗ αἱ ἐξ αὐτῶν περιπέτειαι ἤθελον ἐπιβάλλει ἡμῶν τυχὸν διαγωγὴν ἄλλων, περὶ ἧς ἐγκαίρως θέλετε λάβει τὴν δέουσαν εἰδῆσιν. Εἴτε ἐπέλθῃ ὁμος, εἴτε δὲν ἐπέλθῃ ὁ πόλεμος, εἶναι λίαν λυσιτελεῖς καὶ εἰς τὴν τελευταίαν μάλιστα ὑπόθεσιν μᾶλλον ἐπείγον νὰ καλλιεργηθῆ μέχρι τοῦ δυνατοῦ καὶ τοῦ πρέποντος ἡ μεταξὺ Τούρκων καὶ Ἑλλήνων προσέγγισις, ὥστε νὰ ἔχωσιν οἱ τελευταῖοι ἀρωγούς καὶ συμπράκτορας τοὺς πρώτους εἰς τὸν περιορισμὸν εἰ μὴ εἰς τὴν ἐκμηδένισιν τῶν μέσων τῆς ἀποδείξεως καὶ ὑποστηρίξεως τῶν ἀξιώσεων τῶν Βουλγάρων. Πρέπει δὲ νὰ ἔχωμεν ὑπ' ὄψιν, ὅτι εἶναι λίαν πιθανὸν νὰ ἐξακολουθήσωσιν ὑπὸ ἄλλην μορφήν, αἱ νῦν διπλωματικαὶ περὶ τῶν ἀνατολικῶν πραγμάτων διαπραγματεύσεις, καθ' ἃς καὶ ἄλλως ἢ σύμπραξις καὶ ὑποστήριξις τῆς τουρκικῆς ἐξουσίας δύναται ν' ἀποβῇ λίαν ὠφέλιμος εἰς τὰ ἑλληνικὰ συμφέροντα.

Ἐκτός δὲ τῆς τουρκικῆς ἐξουσίας, ἀνάγκη εἶναι νὰ περιποιηθῆ καὶ τοὺς ἄλλους αὐτόθι προξένους τῶν Μεγάλων Δυνάμεων τοῦθ' ὅπερ πρέπει νὰ

πράττωσι, παρ' ὑμῶν ὀδηγοῦμεναι καὶ αἱ ἄλλαι ἐν Μακεδονίᾳ προξενικαὶ ἡμῶν ἀρχαὶ ὥστε νὰ ἔχωμεν αὐτοὺς ὑπερασπιστάς, κατὰ τὸ δυνατὸν, τῶν ἡμετέρων συμφερόντων. Μετὰ χαρᾶς δὲ πληροφοροῦμαι ἐκ Κων/πόλεως, ὅτι ὁ κ. Blount, καθ' οὗ ἄλλοτε, τῇ εἰσηγήσει ὑμῶν, εἶχον ἀντιταχθῆ εἰς Λονδῖνον, φαίνεται νῦν κατανοῶν καὶ ὑποστηρίζων τὰ ἔλλην. συμφέροντα κατὰ τῶν ἀντιπολιήσεων τῶν Βουλγάρων. Ἄν τοῦτο εἶναι ἀληθές, ἡ φιλικὴ αὐτοῦ πρὸς ὑμᾶς διάθεσις δύναται ν' ἀποβῆ λίαν χρήσιμος εἰς τὰς ὑμετέρας ἐνεργείας.

Ἐν γένει δὲ τὸ σύνθημα τῆς ὑμετέρας ἐνεργείας ὡς καὶ τῶν ἐν τῇ περιφερείᾳ ὑμῶν προξενικῶν ἀρχῶν τῆς Ἑλλάδος ἔστω ἡ ἐκ παντὸς τρόπου διάδοσις καὶ ἐνίσχυσις τοῦ Ἑλληνισμοῦ.

Ἐπὶ τούτοις διατελῶ μετὰ πάσης ὑπολήψεως

A. A. Κοντόσταυλος

3

MINISTÈRE
DES
AFFAIRES ETRANGÈRES
CABINET DU MINISTRE
Ἰδιαιτέρα

Πρὸς τὸν κύριον
κον Κ. Βατικιώτην
Γενικὸν Πρόξενον τῆς Α.Μ. ἐν Θεσσαλονίκῃ

Ἐν Ἀθήναις τῇ 19 Ἰανουαρ. 1877.

Κύριε Γενικὲ Πρόξενε¹⁰

Μετ' εὐχαριστήσεως ἀπαντῶ εἰς τὴν ἰδιαιτέραν ὑμῶν ἐπιστολὴν ἀπὸ χρονολογίαν 30 Δεκεμβρίου παρελθόντος ἔτους.

Εὗρον καθ' ὅλα ὀρθὴν τὴν ὑμετέραν σκέψιν περὶ τῆς ἀποστολῆς πρὸς ὑμᾶς τῶν ἀναφερομένων τῇ ὑμετέρᾳ ἐπιστολῇ ἐφημερίδων· ἐδόθη δὲ ἡ δέουσα ἐντολὴ τῷ ἀρμοδίῳ ὑπαλλήλῳ ὅπως φροντίξῃ τὴν τακτικὴν πρὸς ὑμᾶς ἀποστολὴν τοιούτων, παρὰ τοῦ Ὑπουργείου ἢ ἀπ' εὐθείας παρὰ τοῦ συντάκτου.

Λυποῦμαι σφόδρα μὴ δυνάμενος διὰ τῆς παρουσίας ν' ἀγγείλω ὑμῖν τὴν ἐκτέλεσιν τῆς ἐτέρας ὑμῶν αἰτήσεως, καίτοι οὐσης δικαίας. Ἡ ἐπὶ τοῦ προϋπολογισμοῦ Ἐπιτροπὴ τῆς Βουλῆς ὑπ' ὄψιν ἔχουσα τὸ κρίσιμον τῶν οἰκονομικῶν ἀναγκῶν οὐ μόνον οὐδεμίαν παραδέχεται ἐπὶ τῆς παρουσίας αἵξη-

10. Βλ. παραπάνω σημ. 1.

σιν ἐπὶ τῶν δαπανῶν ἀλλὰ πλείονας ἐκ τῶν ἐπίσης ἀναγκαίων περιώρισεν ἀποβλέπουσα εἰς τὸ γενικὸν περὶ οἰκονομίας μέτρον.

Ἐκφράζω ὑμῖν τὰς εὐχαριστίας μου ἐπὶ τῷ ἀόκνῳ ζήλῳ μεθ' οὗ ἐνεργεῖτε συμφώνως πρὸς τὰς ἐμὰς ὁδηγίας, βεβαιῶ ὑμᾶς ὅτι δὲν θέλω ἀμελήσω νὰ λάβω ὑπ' ὄψιν τὰς δικαίας ὑμῶν αἰτήσεις εὐθὺς ὡς εὐθελώτεροι παρουσιασθῶσι περιστάσεις.

Δέξασθε τὴν διαβεβαίωσιν τῆς πρὸς ὑμᾶς ὑπολήψεώς μου.

A. A. Κοντόσταυλος

4

ΠΡΟΫΠΟΛΟΓΙΣΜΟΣ¹¹ ΜΗΝΙΑΙΟΣ ΑΠΡΟΒΛΕΠΤΩΝ ΔΑΠΑΝΩΝ
ΤΟΥ ΕΝ ΘΕΣΣΑΛΟΝΙΚῃ ΓΕΝΙΚΟΥ ΠΡΟΞΕΝΕΙΟΥ.
ΔΙΑ ΤΟ ΕΤΟΣ 1910-1911.

Κεφ. Α'. Κέντρον Θεσσαλονίκης.

ΔΙΑΣΑΦΗΣΕΙΣ

	Λίτρα ὄθωμ.
Ἄρθρα	
1. Μισθοὶ πρακτόρων	50
2. Ἐγκατάστασις πρακτόρων, ὄπλισμός αὐτῶν, συντήρησις ὀπλισμοῦ	10
3. Ἐνοικιάσεις	5
4. Ὀδοιπορικὰ πρακτόρων, ἐκτάκτων ἀπεσταλμένων, ἀλληλογραφίας κ.τ.λ.	20
5. Ναῦλοι καὶ φυγαδεύσεις	12
6. Συντάξεις καὶ ὑποτροφίαι	20
7. Δημοσιογραφικά	15
8. Δικαστικά, δικηγορικά, ἔξοδα μαρτύρων	30
9. Συντήρησις φυλακισμένων	25
10. Δωροδοκία	10
11. Ἐκτακτα βοηθήματα, περίθαλψις ἀσθενῶν, συνδρομαὶ εἰς ἐκκλησίας ὑπαίθρου, Ἀδελφότητας ἐσωτερικοῦ, συστάσεις Συλλόγων ἐν αὐτῷ κ.τ.λ.	50
12. Ἐξοδα ἐκτάκτων γραφείων	12

11. Γενικά Ἄρχεα τοῦ Κράτους: Ἄρχεο Σωτηρίου Γ. Ἀστεριάδη, Δ' Γενικὸ Προξενεῖο Θεσσαλονίκης 1909-1913 καὶ Ἄρχεο I.M.X.A., τμήμα Ζ', φάκελος 4.

13. Ἰδίως ἀπρόβλεπτα δι' ἀνάγκας κατὰ πρῶτον παρουσιαζο- μένας	<u>10</u>
	269

Κεφ. Β'. Κέντρα Ἐσωτερικοῦ
ΔΙΑΣΑΦΗΣΕΙΣ

	Λίραι ὄθωμ.
1. Κέντρον Λαγκαδᾶ	8
2. » Χαλκιδικῆς	3
3. » Γενιτσῶν	20
4. » Γουμένιζης ¹² καὶ Πετρούβου ¹³	35
5. » Βερροίας	12
6. » Ναούσης	5
7. » Βοδενῶν ¹⁴	12
8. » Καρατζόβας ¹⁵	14
9. » Δοῦράνης καὶ Μονῆς Μπουτκόβου ¹⁶	15
10. » Βαλαντόβου ¹⁷	6
11. » Στρομνίτισης	35
12. » Γευγελῆς	25
13. » Λειβαδίων	25
14. » Βογδάντισης	<u>8</u>
	223

Κεφ. Γ'. Μισθοὶ πρῶην ἀρχηγῶν καὶ ὀπλιτῶν	25
ΣΥΓΚΕΦΑΛΑΙΩΣΙΣ	

Κεφ. Α'. Κέντρον Θεσσαλονίκης	Λίρ. ὄθ. 269
Κεφ. Β'. Κέντρα Ἐσωτερικοῦ	» » 223
Κεφ. Γ'. Μισθοὶ πρῶην κ.τ.λ.	<u>» » 25</u>
	τὸ ὅλον 517

12. Γουμένισσα.

13. Ἅγιος Πέτρος νομοῦ Κιλκίς.

14. Ἐδεσσα.

15. Ἄλμωπία.

16. Παλαιότερο ὄνομα τοῦ χωριοῦ Κερκίνη τοῦ νομοῦ Σερρών.

17. Ἡ Βλάντοβο (Ἄγρας).

5

Ἡ τελευταία Ἐκθεση¹⁸ τοῦ Παύλου Μελά

Αἱ πολλαὶ περιπέτειαι κατ' ἀρχάς, αἱ πολλαὶ φροντίδες κατόπιν δὲν μοὶ ἐπέτρεψαν μέχρι τοῦδε νὰ ὑποβάλλω ἐκθεσὶν τῶν ὑφ' ἡμῶν πεπραγμένων, ἐφ' ᾧ καὶ ζητῶ τὴν συγγνώμην τοῦ Διοικητικοῦ Συμβουλίου¹⁹.

Ἐν Λαρίσῃ μέχρι τῆς ἡμέρας τῆς ἀναχωρήσεως, εἶχον συγκεντρώσει 36 ἄνδρας μὲ πλήρη ἱματισμόν, κατ' ἐπίμονον ἀπαίτησίν των τοὺς ἐπλήρωσα ὁλόκληρον τὸν μισθόν των. Ἐξ αὐτῶν ἕξ, τοὺς ὁποίους προσέλαβον τὰς δύο τελευταίας ἡμέρας, δὲν ἦλθαν.

Διέβην τὴν γραμμὴν τὴν νύκτα τῆς 27ης Αὐγούστου ἕκ τινος παρὰ τὴν Μοινὴν Σταγιάδων²⁰ σημείου. Ὅδηγους εἶχον τρεῖς· καὶ διὰ τοὺς τρεῖς λαμπράς συστάσεις. Ὁ εἰς ἀσθενήσας τὴν νύκτα τῆς διαβάσεώς μας ἔμεινεν εἰς τὸ Ἑλληνικόν. Ὁ δεῦτερος Θανάσης Βάγιας (ἐκ Σπηλαίου) παραλαβὸν καὶ δύο εἰκοσόφραγκα²¹ καὶ ὄπλισμόν πλήρη μᾶς ἐγκατέλειπεν ὅτε ἐφθάσαμεν περὶ τὸ Σπήλαιον. Ὁ τρίτος, Κατσαμάκος τὸ ὄνομα, οὐδὲν σχεδὸν ἐγνώριζεν.

Ὅστε περιπλανώμεθα τῆδε κακεῖσε ὀδηγοῦμενοι ὑπὸ ποιμένων οἴτινες καὶ μᾶς ὁμολόγησαν, εἰλικρινῶς φερόμενοι, μόλις μᾶς ἄφηνον ἔδιδον χαμπέρι εἰς τὰς ἀρχάς. Αὐταὶ ὁμως δυσκόλως ἐκινουῦντο ἐναντίον μας συμφῶνως μὲ τὸ τουρκικὸν ἔθμιον τοῦ ραχατιοῦ.

Ἄνευ ὀδηγῶν, ἄνευ γνώσεως τοῦ ἐδάφους περιπλανώμεθα εἰς φοβερὰ δύσβατα ἐδάφη, βαδίζοντες πολλάκις 10 καὶ 11 ὥρας, καὶ ἐν τούτοις μὴ προχωροῦντες πρὸς Βορρᾶν εἰμὴ 10 ἕως 15 χιλιομέτρα μόνον.

Τέλος ὅτε ἐφθάσαμεν παρὰ τὸ Κωστανίκο²² (σχεδὸν παρὰ τὰ Ἡπειρωτικὰ σύνορα) ἐμάθαμεν παρὰ χωρικῶν ὅτι ὁ ἐγκαταλείψας ἡμᾶς ὀδηγὸς Θανάσης Βάγιας (ὁμώνυμος τῷ προδότη τῆς Ἡλείρου) μᾶς ἐπρόδωσεν εἰς Γρεβενὰ ὅτε ὁ στρατὸς τῶν Γρεβενῶν καὶ τῆς Σαμαρίνας κατέλαβε πάντα τὰ πρὸς τὰ Κορέστια χωρία (Β.Δ. τῆς Καστορίας) διαβάσεις καὶ μᾶς ἔστησαν ἐνέδρας.

18. Γενικά Ἀρχεῖα τοῦ Κράτους: Ἀρχεῖο Γεωργίου Τσόντου (Βάρδα), Π Μακεδονικὸς Ἄγων, 1904 Ἰανουάριος - Δεκέμβριος, καὶ Ἀρχεῖο I.M.X.A., τμήμα Β' φάκελος 2.

19. Ἡ ἐκθεση αὐτὴ ἔχει γραφῆ ὀλίγες ἡμέρες πρὶν τὸ θάνατο τοῦ Π. Μελά καὶ ἀπευθύνεται στὸ διοικητικὸ συμβούλιο τοῦ «Μακεδονικοῦ κομμάτου», ποῦ ἰδρύθηκε στὸ τέλος τοῦ 1903 στὴν Ἀθήνα. Μικρὸ ἀπόσπασμα τῆς ἐκθεσης ἔχει δημοσιευθεῖ στὸ ἔργο τῆς Ν. Μελά, Παῦλος Μελάς, 1992, σ. 297-400.

20. Βρίσκεται πλησίον τοῦ χωριοῦ Ὀστρόβου τῆς ἐπαρχίας Καλαμπάκας τοῦ νομοῦ Τρικάλων.

21. Ἡ ἀντιγραφή τῶν ἐγγράφων εἶναι πιστή. Ἐγιναν ἐλάχιστες διορθώσεις στὴν ὀρθογραφία καὶ στὴ στίξη, γιὰ νὰ εὐκολύνω τὴν ἀνάγνωση, πρόσθεσα κάποια ἀπαραίτητα σημεῖα, κόμματα κυρίως, τὰ ὁποῖα πρέπει νὰ μὴν τοποθετήθηκαν ἐκ παραδρομῆς στὰ δακτυλογραφημένα κείμενα ποῦ ὑπάρχουν στὰ Ἀρχεῖα.

22. Ἡ Κωνσταντινοῦ (Αὐγερινός).

Ἄμέσως, λοιπόν, διηυθύνθη πρὸς τὸ χωριὸν Ζουπάνι²³, τὸ ὁποῖον δὲν εἶχεν εἰσέτι καταληφθῆ, καὶ παραλαβὼν ὁδηγὸν ἠλλαξα διεύθυνσιν τῆς πορείας μου· στραφεὶς πρὸς τὰ ΒΑ διέβην τὸν ποταμὸν Ἀμβραϊκῶνα παρὰ τὸ χωριὸν²⁴ πλησίον τῆς Κλεπίστης²⁵ τὴν νύκτα τῆς 7-8 Σεπτεμβρίου.

Τὴν αὐτὴν νύκτα ἐφθάσαμεν εἰς τὸ χωριὸν Κωσταράζι, μετὰ πορείαν ἀπὸ τῶν συνόρων ἕνδεκα ἡμερῶν.

Τὸ χωριὸν τοῦτο εἶναι ἑλληνικώτατον. Εἰς τὰ περὶχωρα ἀνεπαύθημεν μετὰ τοὺς εἰδικούς διὰ τὰ περαιτέρω.

Ἡ ἀποστολὴ ὁδηγῶν ἐγένετο ἐγκαίρως ἐκ μέρους των καὶ ἔνεκα τούτου ἐμείναμεν εἰς τὰ ἐκεῖ περὶχωρα ἀπρακτοῦντες ἐπὶ τρεῖς ἀκόμη ἡμέρας.

Φόνοι Κομιτατζήδων

Ἄμα τῇ ἀφίξει μου, ἐζήτησα πληροφορίας περὶ τῆς καταστάσεως τῶν πραγμάτων, ὡς καὶ ἂν εἶχεν ἔλθει εἰδικός τις ἐκ Νιαούσης. Καὶ ἐκ ταύτης μὲν οὐδὲν εἶχε ζητηθῆ, τῶν δὲ περὶχωρῶν τῆς Καστορίας ἡ θέσις ἦτο οἰκτρὰ. Ἄμέσως, λοιπὸν, χωρὶς νὰ ἀναμείνω ὄλους τοὺς ὁδηγοὺς παραλαβὼν τὸν ἕνα ἐξ αὐτῶν διηυθύνθη εἰς τὸ Λέχοβον καὶ ἐκεῖθεν εἰς Πρεκοπάναν²⁶ ὅπου κι' ἐφονεύθησαν ἀμέσως οἱ διαβόητοι Βούλγαροι ἱερεὺς καὶ διδάσκαλος. Καὶ οἱ δύο κατεῖχον σπουδαίαν ἐν τῷ Κομιτάτῳ θέσιν. Συγκαλέσας τοὺς χωρικοὺς, ἰδίᾳ τοὺς δημογεροντας, συνέστησα εἰς αὐτοὺς (πρῶτην ὀρθοδόξου διὰ τῆς βίας ἀποσκομιζάντας) διὰ θερμοτάτης ὁμιλίας νὰ ἐπανέλθουν εἰς τὴν ὀρθοδοξίαν.

Τοὺς ἠρώτησα νὰ μοι εἴπουν ἐλευθέρως ἂν ἡ συνείδησίς των εἶναι βουλγαρικὴ καὶ αἱ πεποιθήσεις των σχισματικαί, δηλῶν ὅτι θέλω σεβασθῆ αὐτοὺς, ἀλλὰ ὅτι δὲν θὰ ἐπιτρέψω εἰς κανένα νὰ πιέσῃ τοὺς Ἕλληνας πρὸς ἀποσκήρτησιν.

Οἱ δυστυχεῖς οὗτοι, ἀλλὰ ὑπὸ τὸ κράτος τοῦ φόβου τοῦ ἐκ τοῦ φόνου τῶν συγχωριανῶν των, ἀλλὰ με ἀληθῆ εὐτυχίαν με ἐβεβαίωσαν ὅτι ἡ ψυχὴ των οὐδέποτε ἠσπάσθη οὔτε τὸ σχίσμα οὔτε τὰς βουλγαρικὰς ἀρχὰς καὶ ὅτι προθύμως θὰ ἔκαμναν ὅ,τι τοὺς διατάξω. Τότε τοὺς εἶπον ὅτι ἀπαιτῶ πρῶτον νὰ ὀρκισθῶσιν πίστιν καὶ ἀφοσίωσιν εἰς τὴν ὀρθοδοξίαν, καὶ δευτέρον νὰ κάμωσι τοιαύτην ἀναφορὰν εἰς τὸν Καϊμακάμην καὶ εἰς τὸν Μητροπολίτην.

Πρὸς τὸν τελευταῖον δὲ νὰ μεταβῶσιν ἐντὸς δέκα τὸ πολὺ ἡμερῶν καὶ νὰ ζητήσωσιν τὴν ἀποστολὴν ἱερέως καὶ διδασκάλου Ἑλλήνων. Ἐδήλωσα δὲ εἰς αὐτοὺς ὅτι τὸν τυχόν δυστροποῦντα εἰς τ' ἀνωτέρω, μετὰ τὸν ὄρκον ὃν μοι

23. Πεντάλοφος.

24. Δὲν ἀναφέρεται τὸ ὄνομα τοῦ χωριοῦ.

25. Ἡ Κλεπίστι (Πολυκάστανο).

26. Ἡ Πρεκοπάνη (Περικοπὴ).

ἔδωσαν, θέλω θεωρήσει ὡς Βούλγαρον καὶ ἐπίορκον καὶ τιμωρήσει ἀναλόγως.

Καὶ εἰς Στρέμπενον²⁷ διέλυσα ἐπίσης τὴν ὑφισταμένην τοῦ κομιτάτου ἐπιτροπὴν (Κομίσιαν) καὶ ὑπεχρέωσα αὐτοὺς νὰ ὑπάγῃσι καὶ προσκνηθῶσι τὸν Μητροπολίτην μας.

Εἰς ἐκ τῆς ἐπιτροπῆς ταύτης εἶχεν υἱὸν διδάσκαλον εἰς τὸ βουλγαρικὸν χωρίον τοῦ Ζέλενιτς²⁸. Ἄφ' οὗ ἔκουσίως μοι ὤμοσεν πίστιν εἰς τὴν ὀρθοδοξίαν καὶ τὸν Ἑλληνισμόν, τὸν ὑπεχρέωσα νὰ ἀποσύρῃ τὸν υἱὸν του ἐκεῖθεν ἐντὸς τῆς ἑβδομάδος.

Ἐκ τῶν ἀνωτέρω τινὰ ἐγένοντο ἤδη, ἐὰν ὁμως δὲν γίνῃσι μέχρι τῆς λήξεως τῆς ὀρισθείσης προθεσμίας, τότε θὰ φονευθῶσι τινὲς τῶν φοβρωτέρων τῆς διαλυθείσης βουλγαρικῆς ἐπιτροπῆς εἰς οὓς συλληφθέντας ἐχάρια τὴν ζωὴν μόνον ὑπὸ τοὺς ὄρους τούτους.

Ὁ φόνος τοῦ Καπετανοπούλου

Εἰς Βελκαμένην²⁹ ἐπέβαλον (καὶ ἐγένετο) νὰ ἀποσυρθῶσιν οἱ μόνον ἐπὶ μαθηταὶ τῆς ἐκεῖ ἰδρυθείσης Ρουμανικῆς Σχολῆς. Ἐκ Βελκαμένης διευθύνθη εἰς Νερετί³⁰. Ἐκεῖ βασιλεὺς μία σπειρὰ ἐκ τριῶν ἢ τεσσάρων ἀχρείων, οἱ ὅποιοι τρομοκρατοῦσιν ὄχι μόνον τὸ χωρίον τοῦτο ἀλλὰ καὶ ὅλα τὰ περίχωρα. Ἦτο ἀπόλυτος ἀνάγκη νὰ ἐξαφανισθῶσι καὶ αὐτοί. Ἀλλὰ δυστυχῶς καθ' ἣν στιγμὴν ἐξερχόμεθα τῆς ἐν τῷ χωρίῳ οἰκίας (ἐν ἣ εἶχομεν διανυκτερεύσει) ὅπως ἐπιτεθῶμεν κατὰ τῶν ἐν τῇ πλατείᾳ μετὰ δέκα ἄλλων ὀπλισμένων Βουλγάρων κομιτῶν³¹, αἴφνης βλέπομεν εἰς τὴν εἴσοδον τοῦ χωρίου εἰς ἀπόστασιν διακοσίων μέτρων ἰσχυρὰν δύναμιν τουρκικοῦ στρατοῦ ἀποτελουμένην ἐξ 100 νιζάμιδων καὶ 30-40 ἵππέων. Ἐπιθυμῶν νὰ ἀποφύγῃ τὰς μετὰ τῶν Τούρκων συγκρούσεις διέταξα τοὺς ἄνδρας μου ν' ἀνέλθωσιν ἐπὶ τοῦ ὄρους τοῦ ὑπερκειμένου τοῦ Νερετίου ἐλπίζων ὅτι θὰ τὸ ἐπιτυχάνωμεν χωρὶς νὰ μᾶς ἴδωσιν οἱ Τούρκοι.

Ἀλλὰ δυστυχῶς καθ' ἣν στιγμὴν ἀνερχόμεθα τὴν ἀποκεκαλυμμένην κλιτὴν τοῦ ὄρους, οἱ Τούρκοι ἰδόντες ἡμᾶς ἤρξαντο ζωηρῶς ἐναντίον ἡμῶν πυρὰ. Ἐκ τῶν πυροβολισμῶν τῶν ἐπληγώθη θανασίμως ὁ ἐκ Βιτωλίων³², μολὶς τὴν προτεραιαν καταταχθεὶς εἰς τὸ σῶμα μου, φαρμακοποιὸς Φίλιππος Καπετανόπουλος.

27. Ἀσπρώγεια.

28. Σιλῆθο.

29. Δροσοπηγή.

30. Πολυπόταμο.

31. Κομίτης = κομιτατζής.

32. Μοναστήρι.

Οὗτος τριακοντούτης μόλις τὴν ἡλικίαν ἦτο κύριος μοχλὸς πάσης πατριωτικῆς ἐν Μακεδονίᾳ ἐνεργείας. Ἦτο μέλος τῆς τοῦ τριμελοῦς διοικητικοῦ συμβουλίου τῆς «Ἀμύνης» τοῦ ἐδρεύοντος ἐν Μοναστηρίῳ, ὅταν δὲ ἔμαθεν ὁ ἀτυχῆς τὴν ἀφίξιν τοῦ σώματός μας ἤλθεν ἀμέσως εἰς συνάντησίν μας ἐπιμένων παρὰ τὰς προτροπὰς μου νὰ μᾶς ἀκολουθήσῃ. Δυστυχῶς ἡ πληγὴ του ἦτο τόσο σοβαρὰ καὶ τὸ ἔδαφος τόσο ἀκατάλληλον ὅπως τὸν συμπαράλαβωμεν ὥστε δὲν ἠδυνήθημεν ἢ νὰ κρῦνωμεν αὐτὸν εἰς χαράδραν τινὰ ἐλπίζοντες ἀργότερον νὰ τοῦ φέρομεν ἰατρικὴν περίθαλψιν. Ἄλλ' ἀτυχῶς ὁ πολῦτιμος αὐτὸς ἄνθρωπος ἀπέθανεν ἐν βραχυτάτῳ διαστήματι ἐξ ἀκατασκέτου αἱμορραγίας.

Μετὰ τὸ ἀτυχὲς τοῦτου γεγονότος, ἐπειδὴ ὁ στρατὸς ἔμενεν ἐν τῷ χωρίῳ, ἀπεσύρθη ἐν Λέχοβον ὅπως ἀναπαύσω τοὺς ἄνδρας μου οἱ ὁποῖοι εἶχον σχεδὸν ὑποφέρουσιν ἀπὸ δυνατοὺς πυρετοὺς.

Ἐπὶ 23 ἡμέρας βρέχει καὶ πᾶν ὅ,τι κάμνομεν γίνεται ὑπὸ βροχὴν ῥαγδαίαν. Τὰς περισσότερας νύκτας τὰς διερχόμεθα ἐπίσης ὑπὸ βροχὴν ἕξω εἰς τὰ δάση. Ἦμῃν ὁ μόνος ὁ ὁποῖος δὲν εἶχον εἰσέτι προσβληθῆ ἔκ πυρετῶν, ἀπὸ τῆς προχθῆς ὁμως καὶ ἐγὼ κατελήφθη ἀπὸ αὐτοῦς.

Ἐν τοῦτοις τὸ ἠθικὸν ὄλων μας εἶναι λαμπρὸν καὶ εἴμεθα ἀποφασισμένοι νὰ ἐξακολουθήσωμεν τὴν ἐργασίαν μας μέχρις οὗ ἐπιφέρωμεν ἰσχυρὸν κλονισμὸν εἰς τὸ δολοφονικὸν κομιτᾶτον πρὸ τοῦ ἐπερχομένου χειμῶνος.

Ἡ ἐργασία μας δὲν εἶναι εὐκόλος, διότι οἱ Βούλγαροι πραγματικῶς πτοηθέντες προφυλάσσονται καλὰ κρυπτόμενοι. Ὁ καιρὸς δὲν μᾶς εὐνοεῖ.

Οἱ Τοῦρκοι εἰσπράκτορες κατ' αὐτὰς περιφέρονται συνοδευόμενοι ὑπὸ ἰσχυρῶν ἀποσπασμάτων ἀκριβῶς εἰς τὰ χωρία εἰς ἃ προτίθεμαι νὰ ἐνεργήσω, πρὸ πάντων ὁμως μὲ δυσκολεῖται ἡ ἔλλειψις ὀργανώσεως τινὸς ἐσωτερικῆς.

Τὴν τελευταίαν ταύτην ἔλλειψιν καταγίνομαι τώρα σὺν τοῖς ἄλλοις ἐργασίαις νὰ συμπληρώσω ὡς ἑξῆς:

Ἐὰν λάβητε τὸ φύλλον τοῦ Μοναστηρίου τοῦ χάρτου τοῦ Αὐστριακοῦ Γεωγραφικοῦ Ἰνστιτούτου, ἐκ τῶν ἀνωτέρω θὰ ἴδητε ὅτι περιορίσθη ἐργαζόμενος πρὸς βορρᾶν καὶ ἀνατολὰς τοῦ ὄρους Βίτσι τοῦ κειμένου πρὸς Βορρᾶν Β.Α. τῆς Καστορίας.

Ἐπὶ τῶν ἀνατολικῶν κλιτύων τοῦ Βίτσι κεῖται ἡ ἑλληνοαλβανικὴ κομόπολις Νέβεσκα³³. Πρὸς βορρᾶν αὐτῆς καὶ εἰς τὰς κλιτύς τοῦ αὐτοῦ ὄρους κεῖται τὸ ἀλβανικὸν χωρίον Νεγοβάνη³⁴. Πρὸς νότον δὲ τῆς Νεβέσκης καὶ ἐπὶ τῆς αὐτῆς ὀρεινῆς μάζης κεῖται ἕτερον ἀλβανικὸν χωρίον τὸ Λέχοβον, ὅπερ ἐν τῷ εἰρημένῳ χάρτι σημειοῦται ὑπὸ τὸ ὄνομα Lahor. Ὡς κέντρα ἐνεργείας

33. Νυμφαῖο.

34. Ἡ Νεγοβάνη (Φλάμπουρο).

τῆς περιφερείας Νερέτι, Νεγοβάν, Ἐξισοῦ³⁵, Ζέλενιτς, Μόκραινα³⁶, Λέχοβον, Νέβεσκα, ἐξέλεξα καὶ ὠρισα τὰ δύο ἄλβανικὰ χωριά Νεγοβάνι καὶ Λέχοβον. Τοῦτο δὲ διότι πρῶτον καθ' ὃ ἀμιγῆ ἑλληνοαλβανικὰ εἶναι ἀφωσιωμένα πρὸς ἡμᾶς, δευτέρον δὲ εἰς μὲν τὸ πρῶτον (Νεγοβάνι) εὐρίσκεται παλαιὸς καὶ πεπειραμένος ὄπλαρχηγὸς ὁ Κόλε (Νικόλαος) Πίνας³⁷, εἰς δὲ τὸ δευτέρον (τὸ Λέχοβον) κατοικεῖ καὶ ἔχει ὅπως καὶ ὁ ἀνωτέρω ἄλλως τε μεγίστην ἐπιρροὴν ἐπὶ τῶν περιχώρων τοῦ χωρίου του ὁ Δημουλιὸς Ζήσης, ὄπλαρχηγὸς καὶ αὐτὸς ἔχων καὶ νῦν ἐτι παρὰ τῆς Τουρκικῆς Κυβερνήσεως τὸ δικαίωμα νὰ διατηρῆ ἕξ (6) ἐνόπλους ἄνδρας πρὸς ἄμυναν τοῦ χωρίου του.

Ἐκτὸς τῶν ἀνωτέρω λόγων ἔκρινα ὡς καταλληλότατα τὰ δύο ταῦτα χωρία ὡς κέντρα ἐνεργείας τῶν σωμάτων μας, καὶ διότι περιβάλλονται ὑπὸ ἀπεράντων δασῶν εἰς τὰ ὁποῖα δύνανται νὰ καταφεύγουσι καὶ νὰ κρύπτονται τὰ σώματά μας.

Τῶν δύο τούτων κέντρων ἐνεργείας ὡς διευθύνον κέντρον ὠρισα τὴν Νέβεσκαν. Εἰς τὴν κομόπολιν ταύτην κατοικοῦσιν ἀνεπτυγμένοι φιλοπάτριδες ἐπιστήμονες, ἔμποροι καὶ κτηματῖαι. Ἐξ αὐτῶν καθήρτισα ἐπιτροπὴν πενταμελῆ τὴν ἐξῆς: Τάκης Γκόλνε, πρόεδρος, διδάσκαλος Γεώργιος Σούρλας, γραμματεὺς, Νικόλαος Γιάννης, ταμίας, Δημήτριος Μιχαηλίδης, Ἰωάννης Λιάπης, Ἰωάννης Σακελλαρόπουλος.

Τὸ κέντρον τοῦτο συνεννοούμενον μὲ τὰ ἄλλα κέντρα, τὰ ὁποῖα εἶχεν ἰδρύσει ὁ Ἴων Δραγούμης, καὶ τῶν ὁποίων τὴν διάλυσιν ἀστοχώτατα ἐπεδίωξε πάση θυσίᾳ ὁ ἐν Μοναστηρίῳ Πρόξενος (νῦν ἐνισχύονται διὰ νέων μῆσεων καὶ διοργανοῦνται), θὰ ἐνεργῆ μετ' αὐτῶν τὰς γενικὰς ἐπιχειρήσεις τοῦ Βιλαετίου.

Ἐκτὸς τῶν μικρῶν κέντρων, τὰ ὁποῖα ἐπίσης εἶχεν ἰδρύσει ὁ Δραγούμης, ἐκεῖνα περὶ τῶν ὁποίων ὁμιλῶ, ἐδρεύουσιν ἐν Μοναστηρίῳ, Φλωρίνῃ, Καστοριά, Σόροβιτς³⁸.

Αὐτὰ τὰ διευθύνοντα κέντρα θὰ φροντίζωσι καὶ περὶ τῆς ἰδρύσεως ἐπιτροπῶν εἰς τὰ τῆς περιφερείας των χωρία. Τοιαύτας ἐπιτροπὰς διῶρισα ἤδη καὶ λειτουργοῦσι καλῶς: ἐν Λεχόβῳ, ἐν Στρεμπένῳ, ἐν Νεγοβανίῳ, ἐν Βελκαμένη, καὶ Κάτω Κότορι³⁹. Τὰ χρεῖα τῶν ἐπιτροπῶν εἰσὶν τρία. Περιθάλπουσι, ἐξασφαλίζουσι καὶ τρέφουσι τὰ ἡμέτερα σώματα. Δεύτερον φροντίζουσι περὶ τῆς ἀσφαλείας τοῦ χωρίου των καὶ τρίτον ἐνεργοῦσι προπαγάνδαν, ἰδικὴν ἐργασίαν ἐν τε τῷ χωρίῳ των καὶ τοῖς περιχώροις ἔθνα πρόσωπα τινὰ τοῦ χωρίου των ἰσχύουσι.

35. Ἡ Ἐξῆ-σοῦ (Συνὸ Νερό).

36. Βαρικό.

37. Ἡ Νικόλαος Πινόπουλος.

38. Ἀμύνταο.

39. Κάτω Ὑδροῦσα.

Συμπλήρωσις τοῦ Κανονισμοῦ

Κανονισμὸν ἐτήρησα τῆς ἀπὸ πέρυσι ἰδρυθείσης «ἀμύνης», συνεπληρώσας αὐτὸν ὅπου ἦτο ἀνάγκη ἐκ τοῦ κανονισμοῦ τῆς ἐσωτερικῆς ὑπηρεσίας τοῦ δολοφονικοῦ κομιτάτου. Τοῦτον θὰ φροντίσῃ τὸ Μοναστήριον νὰ σᾶς στείλῃ εὐθὺς ὡς συμπληρωθῇ καὶ κυρωθῇ ὑπὸ τοῦ ἐν Μοναστηρίῳ Διοικητικοῦ Συμβουλίου.

Εἰς ἕκαστον σπουδαῖον κέντρον διώρισα ἀπὸ ἓνα ἢ δύο ἀγγελιοφόρους ὅπου εἶναι ἀπόλυτος ἀνάγκη. Τούτους θὰ πληρῶνῃ τὸ ἐν Ἀθήναις κομιτάτον, στέλλον τὰ χρήματα εἰς τὸν ταμίαν τοῦ διευθύνοντος οἰκείου κέντρου. Ὡς μισθοὺς αὐτῶν ὥρισα ἀναλόγως τῆς ἐργασίας των τοὺς ἐξῆς. Ἐν Λεχόβῳ ἓνα εἰκοσόφρακον δι' ἓνα ἀγγελιοφόρον, εἰς τὸν ἐν Νεβέσκη ἐξαιρετικῶς 2.1/2, διότι εἶναι καταλλήλοτατος, ἀφῆνει ἐντελῶς πλέον τὸ ἐπάγγελμα τοῦ χρυσοχοῦ καὶ θὰ ἔχῃ πολλὴν ταχυδρομικὴν ἐργασίαν.

Ἐκτὸς τούτων ἐν Νεγοβανίῳ ἐπλήρωσα ἐπίσης 5 εἰκοσόφραγκα ὡς μισθὸν πέντε ὄπλοφόρων, οἱ ὅποιοι περιπολοῦσι κάθε νύκτα περὶ τὸ χωρίον καὶ ὁσάκις καλοῦνται εἰς βοήθειαν ἢ ἐνίσχυσιν τῶν σωμάτων μας θὰ εἶναι ὑποχρεωμένοι νὰ ἔρχονται ἀμέσως, ἢ ὑπηρεσία των αὐτὴ ἢ ἔκτακτος δύναται νὰ διαρκέσῃ 4 ἡμέρας συνεχῶς. Πέραν τούτου θὰ λαμβάνουσι μικρὰν ἀμοιβὴν ἀπὸ τὸ χωρίον των (τὸ ὅποῖον ἔχει ἰδικόν του μικρὸν ταμεῖον) διὰ τὸ ψωμί, ὅπερ παρέχεται τοῦ λοιποῦ δωρεάν εἰς τὰ σώματα, διὰ τὰ καραούλια τοῦ χωρίου, θὰ ὁποῖα θὰ φυλάττωσι τὰ ἐν αὐτοῖς ἐνδιδαιτώμενα τυχόν σώματα κ.λ.π.

Ἐπίσης ἀπεφάσισα μόνος καὶ ἐλπίζω ὅτι θὰ τὸ ἐγκρίνετε, μηνιαῖον ἐπίδομα 5 λυρῶν διὰ τὸν πρόεδρον τοῦ διευθύνοντος τμήματος Νεβέσκης Τάκην Γκόλνε.

Εἰς πατριώτης

Οὗτος εἶναι νέος 35ης δραστηριότητος, εὐφρέστατος, γενναῖος καὶ πολὺ καλὸς πατριώτης. Ὑπεστήριξε πάντοτε μετὰ ζήλου τὰ ἑλληνικὰ συμφέροντα, ἀλλὰ πρὸ πέρυσι ἕνεκα πταισματος πρὸς τὴν ἀντίθετον μερίδα (τὰ κομματικὰ δίδουν καὶ παίρνουν ἐν Μακεδονίᾳ) εἰσήγαγε τὸ τέκνον του εἰς τὴν Ρουμανικὴν Σχολήν. Πέρυσι ὁμως συναισθανθεὶς τὸ σφάλμα του ὄχι μόνον ἀπέσυρε τὸν υἱὸν του ἀπὸ τὸ σχολεῖον αὐτό, ἀλλ' ἔσπευσε νὰ ζητήσῃ συγγνώμην ἀπὸ τοὺς ἀντιπάλους του, τοὺς ἔτεινε πρῶτος αὐτὸς τὴν χεῖρα καὶ ἐζήτησε τὴν σύμπραξιν των πρὸς καταπολέμησιν Ρουμάνων καὶ Βουλγάρων.

Ἐπειδὴ δὲ ἔχει ἀρκετὴν ἰσχὴν κατώρθωσεν ἐν βραχυτάτῳ διαστήματι νὰ καταστρέψῃ τὴν ρουμανικὴν ἐν Καστοριά προπαγάνδαν περιορίσας ἀπὸ 85 εἰς 21 τοὺς μαθητὰς τῆς Σχολῆς.

Ἡ δρᾶσις τοῦ ἀνθρώπου αὐτοῦ εἶναι γνωστὴ εἰς τὸ Προξενεῖον Μοναστηρίου, ἂν ὄχι καὶ εἰς τὸ Ὑπουργεῖον, ἀφ' οὗ δύνασθε νὰ λάβητε πληροφορο-

ρίας.

Ὁ νέος αὐτὸς εἶναι ἀνεπτυγμένος, ὅλοι τὸν σέβονται καὶ τὸν ἀγαποῦν εἰς ὅλα τὰ περίχωρα. Ἄν δὲ ὡς εἶναι ἀποφασισμένοι λάβῃ καὶ αὐτὸς ὁ ἴδιος τὰ ὄπλα κατὰ τὴν ἀνοιξιν, θὰ εἶναι φοβερός κατὰ τῶν (Βουλγάρων) δολοφόνων παράγων, διότι θὰ συμπαρασῶρη ὄχι μόνον τοὺς ἰδικούς μας ἀλλὰ καὶ πολλοὺς σχισματικούς ἐφ' ὧν καὶ ἐπιρροὴν καὶ τρόπον ἐξασκεῖ.

Τὸν μισθὸν αὐτοῦ ὥρισα τῇ προτροπῇ τοῦ Μητροπολίτου, ὁ ὁποῖος θερμῶς μᾶς τὸν συνέστησε, καὶ πάντων ὁμοφώνως τῶν προυχόντων τῆς Νεβέσκης. Διότι ὅπως ἀφοσιωθῆ, καὶ τὸ ἐπιθυμῆ ὁ ἴδιος, ἐντελῶς εἰς τὸ ἔργον, θὰ ὑποχρεωθῆ ἢ νὰ παραμελήσῃ ἢ καὶ νὰ ἐγκαταλείψῃ ἐντελῶς κτῆμα τι, τὸ ὁποῖον ἐνοικίασεν εἰς τὰ περίχωρα.

Ἐπειδὴ δέ, ἂν καὶ ἄλλοτε ἡ οἰκογένειά του ἦτο πλουσιωτάτη, εἶναι τώρα σχεδὸν πτωχή, ἐβρωρήθη παρὰ πάντων τῶν προυχόντων καὶ δίκαιον καὶ ἀναγκαῖον νὰ δοθῆ ἡ ἀποζημίωσις αὐτῇ. Νομίζω μάλιστα ὅτι καὶ μεγαλύτερα τις ἀποζημιώσεις ἢ καὶ μικρὸν δῶρον 20-25 λιρῶν, ἐφ' ἅπαξ διδόμενον πρὸς αὐτόν, θὰ τοῦ ἐκίνει ἔτι πλέον τὸν ζῆλον πρὸς τὴν ἐργασίαν του, ἥτις δὲν θὰ εἶναι καὶ μικρά. Διότι ἀνέλαβε ὅλον τὸ τμήμα ἀπὸ Νερέτι, Νεγοβάνι, Ἐξισοῦ, Λεχόβου μέχρι Καστορίας.

Ἐὰν δυνηθῶ ν' ἀνθῆξω εἰς τὰς κακουχίας καὶ τὸν ἐλεεινὸν καιρὸν, σκέπτομαι πλὴν τῆς Καστορίας καὶ Φλωρίνης νὰ μεταβῶ καὶ εἰς Μοναστήριον, ὅπως συνεννοηθῶ καὶ μὲ τοὺς ἐκεῖ, καὶ κατοπιν εἰς Νιάουσαν, Βέροϊαν, Βοδενᾶ, διὰ τὸν αὐτὸν σκοπὸν. Ἐὰν ὁμως μετέβῃ ἄλλος ἢ πρόκειται νὰ μεταβῆ τότε εἰδοποιήσατέ με ἐγκαίρως.

Καὶ ταῦτα μὲν εἶναι τὰ ἐλάχιστα, τὰ ὁποῖα δυστυχῶς ἠδυνήθημεν νὰ κάμωμεν μέχρι τῆς στιγμῆς αὐτῆς.

Ὅσον ἀφορᾷ τὸν Εὐθύμιον⁴⁰ μανθάνω παρ' ἄλλων ὅτι ἐργάζεται πολὺ καλὰ. Ἀπὸ τῆς πρώτης ἀφίξεώς μου ἡμέρας δι' ἐπιστολῆς μου, ἐν ἧ ἔχων ἐσωκλείσει ἔγγραφον τοῦ κ. Καλομενοπούλου (διότι δι' ἄλλον εἶχεν ἀμελήσει τὸ κομιτᾶτον μας νὰ μᾶς ἐφοδιάσῃ) δι' οὗ διετάσσοντο πάντα τὰ σώματα νὰ συνεννοηθῶσι μετ' ἐμοῦ ὅσον ἀφορᾷ τὴν γενικὴν ἐνέργειαν, τὸν διέταξα νὰ ἔλθῃ πρὸς συνεννόησιν.

Ἐκτοτε πολλὰ μηνύματα τοῦ ἔστειλα καὶ διὰ τὴν πληρωμὴν τοῦ μισθοῦ του κ.τ.λ. ἀλλὰ μέχρις ὥρας, ἐνῷ ἐλάμβανε τὰς ἐπιστολάς μου ἀσφαλῶς, ὄχι μόνον δὲν ἐνεφανίσθη ἀλλ' οὐδὲ κἂν ἀπαντήσεως μὲ ἤξιωσε. Τοῦτο εἶναι λυπηρότατον, διότι ἐματαίωσε μίαν γενικὴν ἐπίθεσιν καὶ ἐμπρησμόν κατὰ τοῦ στραταρχείου τῶν δολοφόνων, τοῦ Ἐξισοῦ δηλαδή, δι' ἣν ἐπίθεσιν ἐχρεία-

40. Ἐννοεῖ τὸν Εὐθύμιο Κασοῦδη, τὸν ἀρχηγὸ τῶν δέκα πρώτων Κρητῶν, ποῦ ἦλθαν εἰς τὴν Μακεδονίαν τὸν Ἰούνιο τοῦ 1903, καὶ παρουσίασε ἀξιόλογον δράση καθ' ὅλην τὴν διάρκειαν τοῦ ἐνοπλοῦ Μακεδονικοῦ Ἄγωνα. Βλ. καὶ σμ. 59.

ζοντο τοιλάχιστον ἑκατὸν ἄνδρες.

Ἐὰν ὁ Καούδης ἦνοῦτο μεθ' ἡμῶν, θὰ ἐπαρουσιάζομεν εἰς τοὺς ἐντοπίους δύναμιν 60 περίπου ἀνδρῶν, ἡ ὁποία θὰ ἐνεθάρρυνεν αὐτοὺς καὶ βεβαίως τότε θὰ συνεπλήρωνον αὐτοὶ τὸν ἀπαιτούμενον ἀριθμὸν.

Περί τῶν ἄλλων ἐπίσης (τῶν ὑπὸ τοῦ Μοριχόβου) δὲν ἠδυνήθησαν νὰ μάθω τι σχετικόν. Ἐγγραφα πρὸς τὸν διδάσκαλον Παλανεκτάριον, ἀλλ' ἀπάντησιν δὲν ἔλαβον.

Ἐν τούτοις παρὰ τοῦ Προξενείου Μοναστηρίου ἔμαθον ὅτι εἰς Setinia⁴¹ (ἀκριβῶς πρὸς ἀνατολᾶς τῆς Φλωρίνης ἐπὶ τοῦ Μοριχόβου) οἱ δικοὶ μας, ἀγνοῶ ποιοὶ, ἐφόρευσαν 4 καὶ τὰ πτώματά των κατόπιν ἐκρέμασαν εἰς τὴν πλατεῖαν τοῦ χωρίου. Ἐπίσης ἄλλοι δικοὶ μας, κατὰ τὴν αὐτὴν ἐπίσημον πηγὴν, ἐδικαλοῦμενοι τὸν φόνον τοῦ ἐν Βροδίῳ (ἐπὶ Μοριχόβου) ἱερέως μας καὶ τριῶν ἄλλων ὀρθοδόξων ἐφόρευσαν καὶ αὐτοὶ 4 ἐκ τοῦ κοιμητηρίου τοῦ χωρίου. Τώρα αὐτοὶ πῶς μισθοδοτοῦνται καὶ πόθεν ἀγνοῶ.

Ἡ στάσις τῶν Βουλγάρων

Ἀπέναντι τῶν ἐνεργειῶν μας αὐτῶν οἱ Βούλγαροι μέχρι σήμερον οὐδὲν ἀπολύτως ἔκαμον τοιλάχιστον εἰς τὴν ἰδικήν μου περιοχὴν. Οἱ τοῦ κοιμητηρίου πρωτεργαταὶ κατελήφθησαν ἀπὸ ἀκατάσχετον πανικόν.

Ἄλλοι, χωρὶς κἂν νὰ τοὺς εἰδοποιήσω, ἐγκατέλειπον τὸ χωρίον των, ἄλλοι μοῦ ἔγραψαν ζητοῦντες συγγνώμην καὶ ὑποσχόμενοι πίστιν, ἄλλοι διὰ τριῶν μοῦ ὑπεσχέθησαν νὰ μὲ ὑπηρετήσωσι περισσότερον ἢ ὅσον ἰτηρέθησαν τὸ κοιμητῶν.

Εἰς αὐτοὺς ἀπήνησα ὅτι οὔτε τὴν πίστιν των θέλω οὔτε τὰς ὑπηρεσίας των, ἀλλὰ θέλω τὰ κεφάλια των. Τόσον παρεζαλίσθησαν ὥστε ἐφυγον οἰκογενειακῶς ἀπὸ τὰ χωρία των καὶ διαμένουσιν ἔκτοτε οἰκογενειακῶς εἰς τὰς πόλεις.

Ὅπως ἐνοήσετε τὸν φόβον, ὅστις τοὺς κατέλαβε, σᾶς ἀναφέρω τὰ ἐξῆς παραδείγματα. Εἰς Κάτω Κότορι (πλησίον τῆς Βελκαμένης) μετέβαιναν εἰς ἀγγελιοφόρος μου μὲ τὴν γυναῖκα του. Ἐπειδὴ αὐτὴ ἔμεινε πίσω, ὅταν ἐπλησίασαν εἰς τὸ χωρίον, ὁ συζυγὸς τῆς ἐστράφη καὶ τῆς ἔκαμε νεῦμα νὰ ἐπιταχύνη τὸ βῆμα.

Τὸν ἄνθρωπον καὶ τὸ νεῦμα εἶδεν ὁ ἐπὶ ἀπιδιάς σκοπὸς τῶν κοιμητατζήδων (ἔχουν νύκτα καὶ ἡμέραν σκοποῦς, οἱ ὅποιοι τοὺς εἰδοποιοῦσιν ἀμέσως καὶ κρύπτονται, δι' αὐτὸ πολλαὶ ἀπόπειραί μας ὅπως τοὺς συλλάβομεν ἀπέτυχον) καὶ πηδήσας ἀμέσως κάτω σπεύδει πρὸς τὴν ἐκκλησίαν (ἦτο Κυριακὴ) καὶ ἐν ριπῇ ὀφθαλμοῦ κενοῦται αὕτη ἐξ ὀλοκλήρου, μηδὲ τοῦ ἱερέως

41. Ἡ Σέτκα (Σκοπός.)

παραμείναντος ἐν αὐτῇ, ὅτε δέ ὁ ἄνθρωπός μας εἰσῆλθεν εἰς τό χωρίον εὗρε τοὺς κατοίκους κατακλείστους ἐν ταῖς οἰκίαις, οὐδεὶς δέ ἦνοιξεν αὐτῷ.

Εἰς Κουσκοβένη⁴² εἰς Τοῦρκος χωρικός ἐφώναξε μακρόθεν ἄλλον τοιοῦτον ὀρθόδοξον.

Οἱ Βούλγαροι κομιτατζῆδες ἐτράπησαν εἰς φυγὴν καὶ ἔκτοτε κοιμῶνται εἰς τὸν κάμπτον ἐντὸς χανδάκων τὴν νύκτα.

Ὁ ἱερεὺς τοῦ Ἀετοζίου⁴³ ἐζήτησε νὰ συνεννοηθῇ μαζί μου, τοῦ ἔδωκα τὴν στερεότυπη ἀπάντησιν καὶ ἔκτοτε, ἀφοῦ ἔστειλε τὴν οἰκογένειάν του εἰς τὸ Ἐξισοῦ, μένει μὲν εἰς Ἀετόζιον ἀλλὰ καθ' ἑκάστην κρύπτεται εἰς ἄλλην οἰκίαν.

Αἱ βουλγαρικαὶ συμμορίαι

Οἱ τῆς Πρεκοπάνας, Νεγοβανίου, Ζέλενιτς καὶ λοιποὶ ἐπίσης ἔφυγον. Ἐὰν εἶχον καὶ ἄλλη τινὰ συμμορίαν πλησίον μου, ὅπως ἐμπνεύσω περισσοτέραν πεποιθῆσιν καὶ θάρρος εἰς τοὺς ἐντοπίους, οὐδεὶς ἤθελε μᾶς διαφύγη. Ἀλλὰ τῶρα ἐπειδὴ ἡ μικρὰ δύναμίς μου δὲν τοὺς πείθει ὅτι εἶμαι εἰς θέσιν νὰ τοὺς προστατεύσω ἐναντίον βουλγαρικῶν ἀντεκδικήσεων, ὄχι μόνον δὲν μὲ βοηθοῦσι πάντοτε προθύμως, ἀλλὰ πολλακίς αὐτοὶ οἱ ἴδιοι, ἀφοῦ μᾶς ὑποδείξωσι τοὺς ἀξιούς θανάτου, εἰδοποιοῦσι κατόπιν αὐτοὺς περὶ τῆς τύχης ἧτις τοὺς ἀναμένει.

Τοῦτο μᾶς συνέβη εὐθὺς ἐξ ἀρχῆς μὲ τὸν ἠγούμενο Τσιριλόβου⁴⁴, μὲ τὸ Νεγοβάνι καὶ Λέσκοβιτς⁴⁵ κ.λ.π. Ἦδη ὁμως, ἐπειδὴ τοὺς ὀργάνωσα κάποιαν ἄμυναν μὲ μερικά ὄπλα τὰ ὁποῖα εὗρον ἐν τόπῳ καὶ ἐπειδὴ βλέπουσι τὸν κωμικὸν φόβον τῶν Βουλγάρων, ἀναλαμβάνουσιν ὀλίγον καθ' ὀλίγον θάρρος οἱ δυστυχεῖς καὶ ἐλπίζω ὅτι κάτι περσσότερον θὰ κάμω εἰς τὸ ἐξῆς.

Εἰς τὴν περιφέρειαν εἰς τὴν ὁποίαν ἐργάζομαι περιφέρονται τέσσερες καὶ μία ἐν Νερετίῳ μονίμως 5 βουλγαρικαὶ συμμορίαι συγκείμεναι ἀπὸ 8-15 ἀνδρῶν ἑκάστη. Αὐταὶ διαδίδουσιν ὅτι περιμένουσι νὰ ἐνισχυθῶσι ὅπως μοῦ ἐπιτεθοῦν καὶ μὲ συντρίψουν.

Τοῦτο δὲν εἶναι δυνατὸν νὰ γίνῃ, διότι πληροφοροῦμαι ἀσφαλῶς ὅτι παρὰ πάσας τὰς προσπάθειάς των δὲν κατώρθωσαν εἰ μὴ αὐτοὺς μόνον νὰ στρατολογήσουν. Μᾶλλον πιθανὴ εἶναι ἡ ἄλλη διάδοσις καθ' ἣν αὐτοὶ τῶρα κρύπτονται ὅπως γελασθῶ καὶ πειθόμενος ὅτι δὲν ὑπάρχουσι συμμορίαι ἀφήσω ἀπροσάτευστα τὰ χωρία ἕτινα μὲ ἐδέχθησαν καὶ ὑπεστηρίξαν ὀπωδῆποτε καὶ τότε ἐπιπέσωσιν οὐτοὶ καθ' αὐτῶν καὶ νὰ ἐκδικηθῶσι.

42. Ἡ Κουσκοβένη, Κουσκοβέσκι (Πέρασμα).

43. Ἀετόζ.

44. Ἡ μονὴ Ἁγίου Νικολάου.

45. Λεπτοκαρδιά Φλώρινας.

Ἡ στάσις τῶν Τούρκων

Ὅλοι οἱ Τούρκοι καὶ Τουρκαλβανοὶ κάτοικοι εἰσὶν ἐνθουσιασμένοι μὲ τὴν παρουσίαν μας καὶ πανταχόθεν ἔχω ἐκ μέρους των προτάσεις περὶ εἰλικρινοῦς καὶ ἀφιλοκερδοῦς συνεργασίας.

Χωρὶς ν' ἀποκρούω τὰς προτάσεις των, εἶμαι πολὺ ἐπιφυλακτικὸς μὲ αὐτοὺς, ἀναμένων νὰ πεισθῶ καλλίτερον περὶ τῆς εἰλικρινείας των καὶ ἐπίσης ἀναμένω νὰ γνωρίσω καὶ ἐκλέξω ἐλαχίστους καὶ τοὺς καταλληλοτέρους ἐξ αὐτῶν. Ἐκ τῶν ἀρχῶν αἱ μὲν πολιτικαὶ δὲν ἐκφράζονται ὑπὲρ ἡμῶν, αἱ δὲ στρατιωτικαὶ ἢ μᾶλλον οἱ ἐπὶ κεφαλῆς ἀποσπασμάτων ἐκφράζονται μὲ ἐνθουσιασμόν. Τινὲς μάλιστα ἐξ αὐτῶν λέγουσι ὅτι ἐὰν μᾶς συναντήσουν δὲν θὰ μᾶς πειράξωσι. Ἀλλὰ δυνάμεθα νὰ βασισθῶμεν εἰς τὴν καλὴν πίστιν τῶν Τούρκων, ὅταν μάλιστα γνωρίζουσιν ὅτι παντοῦ καὶ τὰ πάντα πληρώνομεν καὶ συμπεραίνουσιν, ἐπομένως, ὅτι εἴμεθα φορτωμένοι ἀπὸ λίρας.

Ἄλλως ὁ Βαλῆς Μοναστηρίου διέταξε τὴν ἀμειλικτον καταδίωξίν μας. Δὲν τὴν εἶδομεν ἀκόμη καὶ πιστεύω ὅτι μὲ ἐπιτηδεῖους καὶ πιστοὺς ὁδηγοὺς καὶ μὲ ὀλίγην εὐκνησίαν δὲν θὰ τὴν ἰδῶμεν.

Διὰ καλὸ καὶ διὰ κακὸ ἔγραψα εἰς τὸν Καϊμακάμην Φλωρίνης ἐπιστολήν, ἐν ἣ τὸν ἐδήλουν ὅτι σκοπὸς μου μόνον ἦτο ἡ τιμωρία τῶν δολοφόνων Βουλγάρων καὶ ἡ προστασία τῶν ἀδελφῶν μας ἀπὸ τὰς ὁρδᾶς αὐτῶν.

Ὅτι οὐδένα ἄλλον θὰ πειράξω, ὅτι πληρῶν τὰ πάντα, ὅτι σέβομαι Κυβερνησὶν Ὀθωμανικὴν καὶ τὸν στρατὸν πρὸ τοῦ ὁποῖου πάντοτε θὰ παραμερίζω, ἐκτὸς ἂν περικυκλωθῶ ὑπ' αὐτοῦ, βεβαίως δὲν θὰ παραδοθῶ.

Καθὼς ἐπληροφορήθην ἡ ἐπιστολή μου αὐτὴ ἐξώργισε τὸν κύριον Καϊμακάμην, ἀλλ' εὐτυχῶς δὲν ἠσθάνθην τ' ἀποτελέσματα τῆς ὀργῆς του, ἐκτὸς τοῦ ἀτυχήματος τοῦ Νερετίου, τὸ ὁποῖον ὡς πληροφοροῦμαι ἦτο ὅλως τυχαῖον, διότι καὶ κατὰ τύχην διήρχοντο τὴν στιγμὴν ἐκείνην ὁ στρατός.

Τὰ οἰκονομικά

Ὡς ἐν ἀρχῇ σᾶς ἔγραφον ὑπεχρεώθην νὰ δώσω εἰς πάντας ὀλόκληρον τὸν μισθὸν των, εὐθὺς ἀπὸ τῆς ἐν Λαρίσῃ διαμονῆς μας, ἐκτὸς τούτου τινὲς ἐξ αὐτῶν, οἱ πτωχότεροι ἐξ αὐτῶν ἐστεροῦντο καὶ ἀσπρορροῦχαν ἀκόμη. Ὁ ἱματισμὸς τῶν ἀνδρῶν μου ἐστοίχισεν ἀρκετὰ περισσότερα ἀφ' ὅ,τι προϋπολογίσαιμεν. Κατὰ τὴν ἐξαήμερον ἐν Λαρίσῃ διαμονὴν των ἐλάμβανον πάντες ἀνά μίαν δραχμὴν τὴν ἡμέραν.

Σιδηροδρομικά, ταχυδρομικά, τηλεγραφικά καὶ ἀγῶγια πρὸς συνεννόησιν μὲ Τρίκαλα, Βόλον, Ἀθήνας καὶ Κοζάνην ἐχρειάσθησαν οὐκ ὀλίγα. Τὰ περισσότερα ὁμως ἔξοδα ἐγένοντο μέχρι τῆς 20 Σεπτεμβρίου, ὁπότε πλέον ἔλαβον τὸν δεῦτερον μισθὸν των καὶ ἐκανόνισα οὕτω τὰ πράγματα ὥστε οὐδὲν πλέον ἔξοδον ἔκαμα, οὔτε διὰ τὸν ἱματισμὸν των οὔτε διὰ τὴν τροφήν

των.

Μέχρις ὁμως τῆς ἐποχῆς ἐκείνης ὅλα ἀνεξαιρέτως τὰ ἔξοδα, ἀπό καπνὸν μέχρι τῶν τσουραπιῶν καὶ τῶν πετσωμάτων, ἐβάρουν τὴν Ἑταιρίαν. Καὶ ναὶ μὲν εἶναι τὸ οὕτω ἐξοδευθὲν ποσὸν ἀρκετὰ μέγα, ἀλλὰ πάλιν ἦτο ἀδύνατον νὰ ἀρνηθῆ τις εἰς τοὺς ἀνθρώπους αὐτοὺς τὸν μικρὸν μισθὸν των, τὸν ὁποῖον αὐτοὶ μεταβαίνοντες πρὸς τοιοῦτον ἱερὸν σκοπὸν ἤθελον ὡς τελευταίαν βοήθειαν ν' ἀφήσωσιν εἰς τὰς οἰκογενεῖας των.

Κατὰ τὴν πορείαν μας τὰ ἔξοδα ἦσαν μέγιστα. Εἶχομεν ἀνάγκην φορητῶν καὶ διὰ τοὺς ἀσθενεῖς καὶ διὰ τὸ ὑπερβολικὸν βάρος ὄπερ ἐφέρομεν. Ἄρτον καὶ κρέας καὶ ὀδηγοὺς ἐπληρώναμεν ἀδρότατα, διότι εἴμεθα εἰς χεῖρας των.

Τὸ σῶμα ἐπὶ πλεόν εἶχεν ἀνάγκην πλήθους πραγμάτων, ὡς πελέκειον, πριόνων, σχοινίων, φανῶν, φαρμάκων, ἐπιδέσμων, ἀντισιπτικῶν, βαμβάκων, μαχαιρῶν (ὄσοι δὲν εἶχον περιστροφὰ ἢ μαχαίρας μοῦ ἐξήτησαν τοιαύτας) καὶ λοιπῶν.

Ὅταν δὲ ἐφθάσαμεν εἰς τὸ τέρμα τῆς πορείας μας ἐθεώρησα δίκαιον μετὰ τόσας καὶ τόσας ταλαιπωρίας, ἃς ἀγογγύσως κατὰ τὴν πορείαν ὑπέστησιν καὶ καθ' ἣν καὶ τὰ τσαρούχια τῶν πλείστων ἐφθάρησαν ἐντελῶς, 5-6 εἶχον φθαριμένας (χάριν οἰκονομίας) κάλπας καὶ δύο (2) διόλου, διότι ἐγένετο λάθος ἢ κατὰχρησις τὴν ἡμέραν τῆς ἀναχωρήσεως καὶ δὲν μᾶς ἐστάλησαν αὐταί, οὕτω δὲ οἱ δυστυχεῖς ἔμενον ἐκτεθειμένοι εἰς τὴν διαρκῆ βροχὴν, ἐθεώρησα δίκαιον λέγω νὰ τοὺς ἀναπληρώσω τὰς ἐλλείψεις αὐτάς. Ὅσοι ἔτιχε νὰ συνυπηρετήσωσι καὶ νὰ συγκινδυνεύσωσι μὲ μικροὺς ἀνθρώπους χάριν ὑψηλοῦ καὶ μεγάλου σκοποῦ, θὰ δικαιολογήσωσι τὰ ἔξοδα ταῦτα.

Ἡ ἐπιτυχία τοῦ σκοποῦ τούτου βασίζεται, τότε μόνον εἰς τὴν ἀγάπην καὶ ἀφοσίωσιν τῶν κατωτέρων πρὸς τοὺς ἀνωτέρους, αὕτη δὲ ἀποκτᾶται ὅταν οἱ κατώτεροι πεισθῶσιν ὅτι πραγματικῶς ἔχουσι τὴν συμπάθειαν καὶ τὸ ἐνδιαφέρον τῶν ἀνωτέρων των. Τὴν ἀγάπην δὲ καὶ ἐμπιστοσύνην τῶν κατωτέρων μου καὶ χάρις εἰς τὰ μέσα ταῦτα, τὰ ὁποῖα ἀφειδῶς μοὶ παρέσχεν ἡ Ἑταιρία, καὶ χάρις εἰς τὰς ἀτομικὰς μου ἐνεργείας δύναμαι νὰ βεβαιώσω αὐτὴν ὅτι κατώρθωσα νὰ ἔχω.

Διότι ἄλλως θὰ ἦτο ἀδύνατον νὰ συγκρατήσω τόσους ἀνδρας ἐπὶ τόσας ἡμέρας ὑπὸ τοιαύτας στερησεις καὶ κακουχίας, οἵτινες κατετρύχοντο ὑπὸ πυρετῶν, κρυολογημάτων, βηχὸς καὶ κοιλιακῶν διαταραξέων, ἐνῶ θὰ ἠδύναντο νὰ μείνωσιν εἴτε εἰς χωρία εἴτε εἰς μονάς, ἐφιλοτιμοῦντο νὰ μὲ ἀκολουθήσωσιν ὅπως μὴ ἐξασθενήσῃ τὸ σῶμα μου, διότι πολλοὶ ἦσαν οἱ ἀσθενεῖς.

Ἐκτὸς λοιπὸν τῶν ἀνωτέρω ἐξόδων, τὰ ὁποῖα ἐλλίξω καὶ παρακαλῶ τὸ Συμβούλιον νὰ εὐρὴν δικάει, προσέβην ἐπὶ πλεόν εἰς τὰ ἔξῃς.

Εὐθὺς ὡς ἤρξαμε τὴν ἐργασίαν ἠσθάνθη φοβεράν τὴν ἔλλειψιν τῶν ὄπλων. Τὰ χωρία ἐδίσταζον νὰ μὲ βοηθήσωσι διότι κατόπιν θὰ ἔμενον ἄοπλα

εἰς τὴν διάκρισιν τῶν Βουλγάρων.

Προμήθεια ὄπλων

Ἐπληροφορήθησαν λοιπὸν ὅτι εἶς τι πλησίον τοῦ Βογατσικοῦ χωρίου εὐρίσκοντο 13 ὄπλα γκρᾶ καὶ 300 φυσίγγια. Ταῦτα μαζί με τὰ φυσίγγια ἐπωλοῦντο πρὸς 8 μετζίτια ἕκαστον. Παρεκάλεσα λοιπὸν τὸν Καραβαγγέλη⁴⁶ νὰ στείλῃ τὸ ποσὸν τοῦτο πρὸς τὸν Παλαικονόμου ἐν Βογατσικῶ ὅπως φροντίσῃ καὶ ἀγοράσῃ τὰ ὄπλα ταῦτα.

Ἐλαβον πρὸ ὀλίγων ἡμερῶν τὴν εἶδησιν ὅτι ἐστάλησαν τὰ χρήματα καὶ ἦδη σήμερον ἀναμένω καὶ τὰ ὄπλα.

Ἐν Στρεμπένῳ ἠγόρασα ἕτερον ὄπλον γκρᾶ με 40 φυσίγγια ἀντὶ τουρκικῆς λίρας καὶ ἐνὸς μετζίτιου.

Βοηθήματα εἰς πτωχοῦς

Εἰς τὸ αὐτὸ χωρίον ἔδωκα ἀνὰ μίαν λίραν τουρκικὴν εἰς τὴν πενομένην χήραν τοῦ καπετὰν Βαγγέλη⁴⁷, τοῦ ὑπὸ τῶν Βουλγάρων δολοφονηθέντος, ἑτέραν εἰς τὴν ἀδελφὴν τοῦ αὐτοῦ Βαγγέλη, ἥτις συντηρεῖ τὰ ἐκ τοῦ πρώτου γάμου τοῦ Βαγγέλη τρία τέκνα. Ἐτέραν λίραν εἰς τὴν χήραν τοῦ ἐπίσης ὑπὸ τῶν Βουλγάρων δολοφονηθέντος Παπαδημητρίου. Διὰ δὲ τοὺς πτωχοὺς τοῦ Στρεμπένου καὶ τὸν Μουχτάρην 1/2 λίραν. Τὰς γενναιοδωρίας ταύτας ἐθεώ-

46. Ὁ Γερμανὸς Καραβαγγέλης ἦταν μητροπολίτης Καστοριάς κατὰ τὰ κρίσιμα ἔτη τοῦ Μακεδονικοῦ Ἀγώνα.

47. Ὁ καπετὰν Βαγγέλης Γεωργίου ἀπὸ τὸ Στρέμπενο, σλαβόφωνος, ἐντάχθηκε στὴν ὕπηρεσία τοῦ Καραβαγγέλη καὶ σχηματίσε τὸ 1901 ἓνα ἀπὸ τὰ πρῶτα ἑλληνικά σώματα στὴ Δ. Μακεδονία. Δολοφονήθηκε ἀπὸ τοὺς κομιτατζήδες στὶς 15 ἢ 17 Μαΐου 1904. Σχετικὴ εἶναι ἡ ἐπιστολὴ τῆς Ναταλίας Μελά (Ἀρχεῖο Ι.Μ.Χ.Α., τμῆμα Ζ. φάκελος 8):

Ἐν Ἀθήναις τῇ 15 Ἰουνίου 1909.

Ἀξιότιμε Κύριε.

Σὰς παρακαλῶ πολὺ νὰ μὲ κάμειτε τὴν χάριν νὰ παραγγεῖλητε ἐν Θεσσαλονίκῃ σταυρὸν μαρμαρίνου κατάλληλον διὰ τάφον τὸν ὁποῖον νὰ παραδώσῃτε ἐκ μέρους μου εἰς τὴν ἀδελφὴν τοῦ μακαρίτου καπετὰν Βαγγέλη ἐκ Στρεμπένου Σοφίαν ἥτις πρόκειται νὰ διέλθῃ καὶ αὐτὴ ἐκ Θεσσαλονίκης ἐπιστρέφουσα εἰς τὴν πατρίδα τῆς.

Εἰς τὸν σταυρὸν παρακαλῶ νὰ τεθῇ ἡ ἐπομένῃ ἐπιγραφή: Καπετὰν Βαγγέλης Γεωργίου - φονευθεὶς Μαΐου 17 - 1904.

Τὸν σταυρὸν τοῦτον ἐπρόκειτο νὰ στήσῃ ἐπὶ τοῦ τάφου τοῦ Βαγγέλη ὁ σύζυγός μου ἀλλ' ἐπρόφασε μόνον τὴν περὶ τούτου ἐπιθυμίαν του νὰ μοὶ γράψῃ. Ἐγὼ δὲ ἔνεκα τῶν περιστάσεων μόλις τώρα δύναιμι νὰ ἐκτελέσω τὴν ἱερὰν δι' ἐμὲ τοιαύτην ἐπιθυμίαν. Ἐὰν νομίζετε ὅτι δύναται νὰ τεθῇ ἐπιγραφή μαρτυροῦσα ὅτι ὁ καπετὰν Μίκης Ζέζας ἐφρόντισε νὰ στηθῇ ὁ σταυρὸς κάμετέ το. Ἄλλως ἂς μείνῃ μόνον τὸ ὄνομα τοῦ Βαγγέλη.

Συγγνώμην διὰ τὴν ἐνόχλησιν μὲ μυρίας εὐχαριστίας

Ναταλία Π. Μελά.

Παρακαλῶ ὁ σταυρὸς νὰ μὴν εἶναι πάρα πολὺ μικρὸς ἀλλ' ὄχι καὶ πολὺ μεγάλος καὶ νὰ μὲ γράψῃτε τί θὰ κοστίσῃ.

ρησα καλόν νά κάμω εἰς τό πρῶτον χωρίον, τό ὁποῖον ἐπάτησα καί πραγματικῶς μεγάλη ἦτο ἢ ἐκ τούτων καλή ἐντύπωσις.

Ἐάν ὁμως τό Συμβούλιον θεωρεῖ ὅτι εἶναι περιττόν ἢ πολλά, παρακαλῶ νά μή εἶπῃ τί δύναμαι καί τί πρέπει νά κάμω.

Εἰς Πρεκοπάναν ἐπίσης ἔδωκα τῷ Μουχτάρῃ 1/2 λίραν διὰ τοὺς πτωχοὺς (σχιματικoὺς) κατοικοῦς. Εὐθὺς ὡς ἔφθασα ὁ Μητροπολίτης Καραβαγγέλης μὲ εἰδοποίησεν ὅτι εἰς τό ἐξῆς τό κομιτᾶτον ἀναλαμβάνει τὴν πληρωμὴν τοῦ μικροῦ σώματος τοῦ Ζήση.

Τοῦτο ἀπαρτίζεται ἀπὸ Ζήσην, δύο δραγάτες τοῦ Λεχόβου, Κοσμᾶν, Ζήσην, Χρηστον, Γρηγόρην, Θεόδωρον ἦτοι 8. Ὡς μισθὸν οὗτοι ἐλάμβανον ὁ μὲν πρῶτος 3 λίρας Τουρκίας, οἱ δὲ λοιποὶ ἀνά μίαν. Κατὰ διαταγὴν σας οἱ ἐντόπιοι θὰ λαμβάνωσι 1.1/2 εἰκοσόφραγκον, ἀλλ' ἐκανόνισα οὕτω τὰ πράγματα.

Εἰς τὸν Ζήσην ἐξακολουθῶ νά δίδω τὰς τρεῖς λίρας, εἰς τοὺς δύο δραγάτας καί τὸν Κοσμᾶν μένοντος διαρκῶς ἐν τῷ χωρίῳ των, πρὸς φύλαξιν αὐτοῦ τὴν νύκτα πρὸ πάντων, δίδω 1.1/2 εἰκοσόφραγκον. Ἀλλὰ εἰς τοὺς ἄλλους τέσσαρας, οἱ ὅποιοι μᾶς ἀκολουθοῦν παντοῦ ἐγκαταλείψαντες τὰ χωρία καί τὰς οἰκίας των, ἐκτεθέντες οὕτω εἰς τὴν καταδιώξιν τῶν τουρκικῶν ἀρχῶν, νομίζω ὅτι εἶναι δίκαιον νά δίδεται ὁ αὐτὸς μετὰ τῶν λοιπῶν μισθὸς ἦτοι 2 εἰκοσόφραγκα.

Εἶναι δίκαιον διότι δὲν θὰ ἴδωσι πλέον τὰς ἐστίας των εἰμὴ δι' ἀμνηστείας, ἐπίσης δὲ διότι ὡς γινώσται τοῦ τόπου παρέχουσι περισσοτέρας ὑπηρεσίας καί ὑφίστανται περισσοτέρους κόπους. Εἰς τὸν ἕνα μάλιστα ἐξ αὐτῶν, τὸν ὁποῖον ἐξέλεξα καί ὡς ψυχογιόν, δίδω 2.1/2 εἰκοσόφραγκα διότι φέρει μέρος τοῦ φορτίου μου.

Διὰ τὸν ντουλαμᾶν⁴⁸ τοῦ αὐτοῦ ψυχογιοῦ μου μίαν (1) λίραν. Εἰς ἀγγελιοφόρον Νεβέσκης 2.1/2 εἰκοσόφραγκα. Εἰς ἀγγελιοφόρον Λεχόβου 1 εἰκοσόφραγκον, εἰς τοὺς 5 φύλακας τοῦ Νεγοβανίου ἀνά ἕν εἰκοσόφραγκον διὰ μισθὸν πρῶτης Ὀκτωβρίου καί πρῶτης Νοεμβρίου.

Εἰς τὴν χήραν τοῦ ὑπὸ τῶν Βουλγάρων δολοφονηθέντος Παπαχρήστου τῆς Πρεκοπάνας, τὴν ὁποίαν ἐν ἐσχάτῃ πείνᾳ εὗρον ἐν Νεβέσκη, ἔδωκα ὡς καί εἰς τὰς ἄλλας 1 λίραν. Εἰς τὸν Γεώργιον ἐκ Σιατίστης ἀσθενήσαντα σοβαρῶς ἐκ πυρετοῦ καί ἀποσταλέντα ἐκ Κωσταραζίου εἰς τὴν πατρίδα του 1 λίραν. Εἰς τὸν Μελόσκαν ἐκ Κοζάνης ἀθαδιάσαντα καί ἀποπεμφθέντα παρ' ἐμοῦ ἐν εἰκοσόφραγκον, ὅπως ἐπιστρέψῃ ἐκ Νεγοβανίου εἰς τὴν πατρίδα του.

Εἰς τὸν Κόλε Πίναν χρησιμώτατον διὰ τὴν πείραν του καί τὴν ἐπιρροήν του ἔδωκα διὰ τὸν μῆνα Ὀκτώβριον 1 λίραν. Οὗτος ναί μὲν δὲν δύναται τώ-

48. Ὁ ντουλαμᾶς ἦταν μάλλινο ἐπιχιτόνιο μὲ χειρῖδες, τῶν φουστανελοφόρων τό ὁποῖο στένευε στή μέση καί κατέληγε σέ κοντὴ ψευδοφουστάνελα.

ρα ἔνεκα παθήσεως τῶν ποδῶν του νὰ τεθῆ ἐπὶ κεφαλῆς συμμορίας, ἀλλὰ ἀναλαμβάνει νὰ κάμῃ ὅλα τὰ σχέδια τῶν ἐνεργειῶν μας, ἀθροίζων πληροφορίας, χορηγῶν ὁδηγούς κατασκόπους κλπ.

Εἰς τὸν υἱὸν τοῦ Ζήση προσκληθέντα εἰς τὸ σῶμα μας 2 εἰκοσόφραγκα διὰ τὸν μῆνα 8/βριον.

Εἰς τὸν Δημ. Πέτρου 1 εἰκοσόφραγκον ὡς ἀγγελιοφόρον Νεγοβανίου διὰ τὸν μῆνα 8/βριον.

Εἰς ἓνα Βλάχον Γιαννάκην, ὅστις ἐργάζεται ὅπως μᾶς ὑποδείξῃ τὸ λημέρι μᾶς συμμορίας, 2 λίραν.

Φιλέλλην Πασσᾶς

Εἰς τὸν Φεῖμην, ἀκόλουθον τοῦ Ἰζέτ Πασσᾶ Φλωρίνης, τὸν ὁποῖον ὁ κύριός του μᾶς ἔστειλε μὲ τοὺς χαιρετισμούς του καὶ τὸν καπνὸν καὶ ῥακὶ διὰ τοὺς ἄνδρας μου καὶ ἐμέ, 2 λίρας.

Ὁ Πασσᾶς οὗτος εἶναι Ἀλβανὸς Φιλελληνικότατος. Πρὸ ὀλίγων ἡμερῶν ἐτέθη εἰς συνάφειαν καὶ σχέσεις μετ' αὐτοῦ, θὰ εἶναι δὲ πολιτιμώτατος εἰς τὰς ἐνεργείας μας, ὁ δὲ ἀκόλουθός του ἐπίσης Ἀλβανὸς ἐκ Μαχαλά⁴⁹, εἶναι πιστότατος καὶ χρησιμώτατος διαθέσας ὑπὲρ ἡμῶν τοὺς Ἀλβανούς τοῦ Μαχαλά.

Εἰς τὸν Πασσᾶν αὐτόν, ὁ ὁποῖος πολυτρόπως εὐεργετῆι τοὺς Ἕλληνας τῆς Φλωρίνης, θὰ ἦτο καλὸν νὰ ἐδίδετο παράσημον καὶ τὸ ὁποῖον ὡς φαίνεται ἐπιθυμῆι πολὺ. Εἶναι θεῖος τοῦ Ἰσμαήλ Κεμάλ.

Εἰς τὸν ἀκολουθόν του σκέπτομαι νὰ δώσω εἰκοσόφραγκον τὸν μῆνα, διότι δι' αὐτοῦ θὰ δυνηθῶμεν νὰ καθαρίσωμεν τὸ Νερέτι, τὴν Πεσόσνιτσα⁵⁰ καὶ τὸ Κουσκοβένι.

Εἰς τὰ ἀνωτέρω ἔξοδα δέον νὰ προστεθῶσι τρεῖς λίραι διὰ διάφορα ἀγῶγια καὶ ἐκτάκτους ἀπεσταλμένους, ὡς καὶ ἑτέρας δύο λίρας εἰς ἀμοιβὴν τεσσάρων ἀπεσταλμένων, οἱ ὅποιοι μοῦ ἔφεραν εἰς δόσεις 60 λίρας τουρκικὰς καὶ 100 εἰκοσόφραγκα.

Τὴν μίαν ἐκ τῶν 2 λιρῶν ἔδωκεν ὁ ἰατρός Τσίρλης εἰς τὸν ἓνα τῶν δύο ἀπεσταλμένων.

Ἀποδείξεις λεπτομερεῖς ἦτο ἀδύνατον νὰ κρατῶ ἰδίως προκειμένου περὶ φιλοδωρημάτων, ἀλλ' εὐθὺς ὡς τὰς συγκεντρώσω θὰ σᾶς στείλω τὰς ἀποδείξεις τῶν μισθῶν τῶν ἀνθρώπων, οὓς ὀπωσδήποτε μισθοδοτῶ.

Μίχης Ζέξας

49. Τροπαιοῦχος.

50. Ἀμμοχώρι.

6

Ἐν Κηφισίᾳ⁵¹ 22 Ἰανουαρίου 1904Ἀγαπητὲ Γεώργιο⁵²,

Ἐλάβον τὰ ἐπισκεπτήριά σου καὶ σ' εὐχαριστῶ πολὺ. Δὲν φαντάζεσαι πόσον ἐχάρην διὰ τὴν ἐπιτυχίαν σου. Εἶμαι βέβαιος ὅτι θὰ ἐπιτύχῃς τελείως εἰς τὸ ὑψηλὸν ἀξίωμα δι' οὗ σὲ ἐτίμησεν ἡ ἀγαπητὴ Κалаμπάκα.

Διὰ τῆς παρουσίας μου σὲ παρακαλῶ θερμῶς νὰ μοῦ γράψῃς καὶ νὰ μοῦ εἰπῆς ἐὰν ἔχῃς πάντοτε εἰς τὴν κατοχὴν σου τὰ ὄπλα καὶ τὰ φυσίγγια τὰ ὁποῖα σοῦ ἐνεπιστεύθημεν ὡς καὶ τὰ 8 ὄπλα τὰ ὁποῖα σοῦ ἐπέστρεψαν οἱ ἐννέα Κρηῖτες⁵³ οἱ ἀπελθόντες ἐκ Μακεδονίας.

Γράψε μου ὡς τάχιστα. Καιρὸν δὲν ἔχομεν νὰ χάνωμεν. Καθόλου παραξενὸν ἢ Πατρις νὰ ζητήσῃ τὴν βοήθειάν μας, καὶ πρέπει νὰ εἴμεθα ἔτοιμοι.

Τὰ σέβη μου εἰς τὴν Κυρίαν Δημάρχου, εἰς ἐσὲ δὲ τοὺς ἐγκαρδίους ἀσπασμοὺς μου.

Ἄπλ.

Παῦλος Μελάς

Ἀνθ/τής

7

Ἐν⁵⁴ Λοσνίτση⁵⁵ τῇ 3.2.904Φίλτατε Βάρδα⁵⁶,

Μὴ δυνηθεῖς νὰ τύχῃς ἰατρικῆς περιθάλψεως ἐν Λεχόβῳ ἧς ὡς καὶ προηγουμένως σοὶ ἔγραψα ἀπόλυτον ἔχω ἀνάγκην, ἠναγκάσθην νὰ κατέλθω μέχρῃς ἐδῶ ὁπόθεν ἀπόψε κατέρχομαι εἰς Βογατσικὸν ἵνα μὲ ἐπισκεφθῇ ὁ ἰατρός.

Σὰς παρακαλῶ πολὺ ἂν μὴ ὑφίσταται ἀνάγκη ἐπείγουσα νὰ μὲ ἀνα-

51. Βλ. παραπάνω σμ. 18.

52. Ἐπιστολὴ πρὸς τὸ Γεώργιο Τσόντο (Βάρδα), ἀξιωματικὸ κρητικῆς καταγωγῆς, ὁ ὁποῖος τὸ Νοέμβριον τοῦ 1904 ἀνέλαβε τὴ γενικὴ ἀρχηγία τῶν σωμάτων τοῦ βιλαετίου τοῦ Μοναστηρίου καὶ διακριθῆκε γιὰ τὴ δράση του κατὰ τὰ κρίσιμα ἔτη 1904-1907.

53. Πρέπει νὰ ἀναφέρεται στοὺς δέκα πρῶτους Κρηῖτες πού ἔστειλαν στὴ Μακεδονία τὴν ἀνοιξὴ τοῦ 1903 ὁ Π. Μελάς καὶ ὁ Κ. Μαζαράκης μετὰ τὴ βοήθεια τοῦ Γ. Τσόντου. Βλ. καὶ σμ. 59.

54. Βλ. παραπάνω σμ. 18.

55. Γέφυρας, χωριὸ τῆς Δ. Μακεδονίας.

56. Ἐπιστολὴ πρὸς τὸ Γ. Τσόντο (Βάρδα). Οἱ λέξεις: «Λοσνίτση, Λεχόβῳ, Βογατσικόν, ἀπληλισημένος, αὐτοκτονίας» εἶχαν γραφῆ μετὰ τὸ κρυπτογραφικὸ σύστημα.

μένης ἀπόψε αὐτοῦ ὅπως συναντηθῶμεν. Ὡς δέ ἐπιηροφορήθην ὁ Ὅθων πρόκειται νά εἰσέλθῃ εἰς τὸ ἐσωτερικόν, ἄς μὴ ἀναχωρήσῃ ἀπόψε ὅπως τὸν συναντήσω καὶ ἐγώ.

Ἵποφέρω ἀπὸ ὑπερβολικοῦς πόνους κατ' αὐτάς. Ἴδωμεν τί θά ἀπογίνη. Τοῦτο μόνον σοὶ γράφω ὅτι εἶμαι ἀηληπισμένος μέχρι αὐτοκτονίας.

Μέ τὴν ἐλπίδα ὅτι θά σέ συναντήσω τὸ βράδυ.

Σὲ φιλοῦ

Φούφας⁵⁷.

Θά φύγω ἀπὸ ἐδῶ κατὰ τὶς 2.1/2 τῆς νυκτός. Δὲν δίδω ἄλλην εἶδησιν ὅτι θά ἔλθω ἢ μὲ ἀναμένῃς εἰς ἔξω τοῦ χωρίου ἢ εἰς τὸ σπίτι τοῦ Ἀντρέα.

8

Φίλε κ. Τσόντε⁵⁸

Ἐπὶ τῶν ἐπιστολῶν ἃς εὔρον μετὰ τὴν ἀναχώρησίν σας ἐκ τῆς οἰκίας μου προκύπτει ὅτι τὴν Κυριακὴν 8 Ἰουνίου 1903 ἀνεχώρησαν διὰ τὰ σύνορα 11 Κρητῆς⁵⁹, οἱ Περάκης, Διακουμάκης⁶⁰, Καούδης, Βρανᾶς⁶¹, Σεῖμενάκης⁶², Μανουῖσος Κατουνάτος, Ζουριδάκης, Μπωνατός, Νικολουδάκης, Σπ. Σπιριδάκης καὶ Γ. Στρατινάκης⁶³. Συγχρόνως ἐστάλησαν ὑπὸ τοῦ Παύλου 28 ὅπλα, 2.000 φουσίγια γκαῤ, 5.000 καψόλια καὶ ἀνὰ 200 φουσίγια περιστροφου διὰ τὰ περιστρόφα τοῦ Σεῖμένη καὶ Οἰκονομάκη. Εἰς τὰς 22 Ἰουνίου 1903 γράφει ὁ Μαζαράκης «ἡ ἀποστολὴ τῶν 10 Κρητῶν ἐγένετο ἐκ Τρικάλων. Ἐλαβον μεθ' ἑαυτῶν οὗτοι ἀνὰ ἓν ὄπλον γκαῤ μετὰ 150 φουσιγίων,

57. Ψευδώνυμο τοῦ ἀνθυπολοχαγοῦ Ζαχαρία Παπαδὰ ἢ Ἀνδρούτσου. Τὸ σῶμα του ἐφθάσε γιὰ πρώτη φορὰ στὴ Δ. Μακεδονία τὸν Ὀκτώβριον τοῦ 1905.

58. Βλ. παραπάνω σση. 18 (Ἀλληλογραφία 1906-1908). Ἐπιστολὴ πρὸς τὸ Γ. Τσόντο.

59. Ὁ Π. Τσάμης στὸ βιβλίον του «Μακεδονικός Ἀγὼν», σελ. 145 γράφει ὅτι οἱ 11 Κρητῆς, ποὺ εἶχαν ἀρχικὰ ἐπιλεγεῖ, ἦσαν: Εὐθύμιος Καούδης, Γεώργιος Δικωνύμιος-Μακρῆς, Γεώργιος Περάκης ἢ Πέρος, Λαμπρινός Βρανᾶς, Λ. Λαμπρινός ἢ Νικητάκης, Γεώργιος Σεῖμένης, Ντεράκας, Μανουῖσος Κατουνάτος, Γεώργιος Ζουριδῆς, Νικόλαος Λυκάκης καὶ Κοῦκος. Βλ. καὶ εἰσαγωγή.

60. Μᾶλλον πρόκειται γιὰ τὸν Ἀνδρέα (Ἀνδρουλιῆ) Δικωνυμάκη ἢ Δικωνύμιον, ὁ ὁποῖος ἦταν στὸ σῶμα τοῦ Π. Μελά ποὺ ἦλθε στὴ Μακεδονία τὸν Αὐγουστο τοῦ 1904.

61. Ὁ Λαμπρινός Βρανᾶς ἔπεσε ἥρωικῶς μαχόμενος στὴ μάχη τῆς Βελκαμένης τὸν Ἀπρίλιον τοῦ 1905.

62. Ὁ Σεῖμενάκης ἢ Σεῖμένης Γεώργιος, ἄρρωστος στὸ Λέχοβο, ἔπεσε στὰ χέρια τῶν κοιματῆζήδων κατὰ τὴν ἐξέγερσιν τοῦ Ἴλιντεν καὶ εἶναι ὁ πρῶτος Κρητικὸς ποὺ θυσιάσθηκε στὸ Μακεδονικὸ Ἀγὼνα.

63. Ὁ Γεώργιος Στρατινάκης στίς 13 Ὀκτωβρίου 1904 προσπαθοῦσε νά πάρει τὸ ὄπλον ἀπὸ τὸ σκοτωμένο Τοῦρκο στρατιώτη, ὅταν τραυματίσθηκε θανάσιμα ὁ Π. Μελάς.

ἀνά 2 φυσικιλίκια, ἀνά 1 περιστροφον μετὰ 50 φυσιγγίων, 15 ἀναλόγους ἐπιδέσμοις καὶ φάρμακα...

2 ἐξ αὐτῶν ἀνεχώρησαν τῇ 13 Ἰουνίου ἑσπέρας, ὑπελόγιζον δὲ νὰ φθάσουν τὴν 16 Ἰουνίου εἰς Καστοριάν, οἱ λοιποὶ ἀνεχώρησαν τῇ 14 Ἰουνίου διαβάντες τὴν γραμμὴν παρὰ τὸ Δελεμίσι, ὑπελόγιζον δὲ νὰ φθάσουν εἰς Χροῦπισταν τὴν 17ην ἢ 18ην Ἰουνίου. Τὴν 6ην δὲ Ἰουλίου ἔλαβεν ὁ Παῦλος τὸ ἐξῆς ἐκ Τρικάλων τηλεγράφημα τοῦ Περάκη: «Ἐρχόμεθα εἰς τὸν Σεϊμένη. Περάκης». Εὔρον καὶ ἐπιστολὴν τοῦ ἀδελφοῦ μου πρὸς τὸν Παῦλον τῆς 20ῆς Ἀπριλίου 1903 ἐν ἣ κρυπτογραφικῶς τοῦ ζητεῖ «Καμμιά δεκαριά ἀνθρώπους Ἀϊβαλιώτας ἢ Κρητικούς ἢ ἄλλως» τοὺς ὁποίους νὰ στείλῃ ἀμέσως χωρὶς ἄλλην εἰδοποίησιν. – Πρὸ καιροῦ δὲ ὁ Παῦλος ἔστειλε μνημαίως χρήματα εἰς τὸν Ἰωάννα ὄλον τὸν προῖπολογισμὸν χεμιῶνος δηλ. Καὶ ἰδικὰ σας γράμματα εὔρον ἐκείνης τῆς ἐποχῆς, ὅλα σχετικὰ μὲ τὴν ὑπόθεσιν, τὴν ἀποστολὴν τῶν ἀνθρώπων, ὄπλισμὸν κ.λ.π. Εἰς μίαν δὲ ἐξ αὐτῶν ἀπὸ 10ης Αὐγούστου 1903 φαίνεται ὅτι μετὰ τινος νεωτέρου σώματος ἐπρόκειτο καὶ ὁ ἴδιος ὁ Παῦλος νὰ ἐξέλθῃ, ὄπερ καλῶς ἐνθυμοῦμαι. Μετέβη ὁμως μόνον εἰς Βόλον. Καὶ εἰς γράμμα τοῦ ἀδελφοῦ μου τῆς 28 Αὐγ. 1903 εὐρίσκει τὴν φράσιν: «ἂν ἀπεφασίσετε νὰ βγῆτε ἐλάτε ἐγκαίρως... γράψε γρηγορα τὶ κάμνετε, πότε θὰ βγῆτε».

Ἐν τῷ μεταξὺ ἐστάλησαν ὄπλισμένοι ἀπὸ χρήματα συλλεγένη ἀπὸ τὴν ὀμάδα τῶν φίλων τοῦ Παύλου καὶ τοῦ Μακεδ. Συλλόγου δὲ ὅ μικρὰ σώματα ὑπὸ τοὺς Ι. Μάρκου καὶ καπετὰν Ἀρκοῦδαν⁶⁴. Τὰς πρώτας δὲ ἡμέρας τοῦ Σεπτ. 1903 ἐδημοσιεῦθη διάταγμα μεταθέσεως τοῦ Π. εἰς Κέρκυραν ἵνα παρεμποδισθῶσιν αἱ ἐνέργειαι του, ἃς εἶχε πληροφορηθῆ ἢ κυβερνήσης Ράλλη. Δὲν τῷ ἐκοινοποιήθη ὁμως τὸ διάταγμα καὶ ἀνεστάλη κατόπιν. Τὸν δὲ Ἰωάννα μετέθεσαν εἰς Σέρρας.

Ἐκείνην ἀκριβῶς τὴν ἐποχὴν συνεστήθη ἡ Ἐπίκουρος τῶν Μακεδ. Ἐπιτροπῆ, ὅχι ὁμως τὸ κομιτᾶτον, τὸ ὅποῖον ἐξέδωσε τὴν προκήρυξιν του μετὰ τὴν πρώτην ἀποστολὴν ἀξιωματικῶν τῆς Μακεδ., ἐὰν δὲ δὲν ἀπατώμαι μετὰ καὶ τὴν δευτέραν ὅλως ἰδιωτικὴν ἔξοδον τοῦ Π. Ὅπως δήποτε ἂν δὲν ἦτο μετανάστης θὰ ἔ... συγχρόνως περίπου καὶ ὅλως ἀσχετῶς πρὸς αὐτήν. Ἐκ τῶν γραμμάτων ἅτινα ἔχω εἰς χεῖρας μου ὅτι εἶναι δυνατόν νὰ μείνῃ καμμία ἀμφιβολία ὅχι εἰς ἡμᾶς τοὺς γνωρίζοντας ἀλλ' εἰς οἷον δήποτε ἄλλον ἀμερόληπτον ὅστις ἤθελε τὰς ἴδη.

N. Π. Μελά

Παρασκευὴ - Κυριακὴ
16-18 Μαΐου 1908

64. Ὁ Γεώργιος Ἀρκοῦδας ἦταν παλαιὸς κλέφτης.

9

Πρακτικόν⁶⁵

Συνελθόντες σήμερον τὴν 29 Νοεμβρίου οἱ ἀποτελοῦντες τὴν ἐπιτροπὴν, ἐπὶ παρουσίᾳ τοῦ ἀρχηγοῦ τῶν ἑλλήν. σωμάτων ἀπεφασίσαμεν καὶ ἀπεδέχθημεν τὰ ἑξῆς:

- α) Τὸ χωρίον θὰ συντηρῆ 4 σκοποὺς πρὸς εἰκοσόφραγκα ἕκαστον κατὰ μῆνα διὰ τὴν φύλαξιν τοῦ χωρίου τακτικῶς καὶ τῶν σωμάτων ὁσάκις ἔρχονται.
- β) Θὰ χορηγῆ κατάλυμα τὴν μὲν ἡμέραν εἰς τὸ ἔξωθεν τοῦ χωρίου ὠρισμένον μέρος, ὁσάκις τὸ ἐπιτρέπει ὁ καιρὸς, τὴν δὲ νύκτα ἐντὸς τοῦ χωρίου.
- γ) Θὰ χορηγῆ τὸν ἄρτον εἰς τὰ σώματα.
- δ) Ὁ δ' ἀρχηγὸς ἀναλαμβάνει τὴν ὑποχρέωσιν νὰ πληρῶνῃ 2 ὁδηγοὺς οἵτινες θὰ εἶναι καὶ ταχυδρόμοι πρὸς εἰκοσόφραγκον κατὰ μῆνα.

Ἐν Λόσνιτσα⁶⁶ τῇ 29 Νοεμβρίου 1904.

Ἡ Ἐπιτροπὴ

Παπαγεώργιος Δημ. Τζοῦμος

Ἀλέξιος Γεωργ. Ἀλεξίου

Ζήσης Δουφλίας

Κώστας Παπαϊωάννου

Ὁ ἀρχηγὸς

Γ. Τσόντος Βάρδας

10

Πρόγραμμα⁶⁷ τοῦ ἰδρυθησομένου Παμμακεδονικοῦ Συλλόγου

Ἰδρύεται Παμμακεδονικὸς Σύλλογος σκοπὸν ἔχων,

- A) Νὰ συνενώσῃ τοὺς Μακεδόνας Ἀθηνῶν Πειραιῶς καὶ νὰ ἔλθῃ εἰς συνεννόησιν μετὰ τῶν ἐν ταῖς ἐπαρχίαις καὶ ἐν τῷ ἔξωτερικῷ Μακεδόνων.
- B) Νὰ ἐρχηται ἀρωγὸς εἰς πάντα ἀναξιοπαθοῦντα Μακεδόνα.
- Γ) Νὰ ἐπεκτείνῃ καὶ αὐξήσῃ τὴν ἐθνικὴν δρασίαν καὶ ἐνέργειαν ἐφ' ὀλοκλήρου τῆς Μακεδονίας, καὶ δὴ ἐν τοῖς τμήμασιν ἐκείνοις ἐνθα ἡ ἐθνικὴ συνείδησις ἔχει καταπέσει.

65. Βλ. παραπάνω σημ. 18 (Ἰανουάριος - Ἀπρίλιος 1905).

66. Τέτοια πρακτικά γίνονταν μεταξὺ ὄπλαρχηγῶν καὶ κατοίκων σὲ πολλὰ χωριά τῆς Μακεδονίας.

67. Βλ. παραπάνω σημ. 18 (Ἀλληλογραφία 1906-1908).

Δ) Νὰ συστήσῃ τμήματα ἐν ταῖς ἐπαρχίαις καὶ τοῖς κυριωτέροις εὐρωπαϊκοῖς κέντροις, ἵνα παρακολουθῇ τὴν κοινὴν γνώμην καὶ διαφωτίξῃ ταύτην περὶ τῶν δικαίων τοῦ Ἑλληνισμοῦ ἐν Μακεδονίᾳ, διὰ διαλέξεων καὶ διὰ τῆς ἐκδόσεως εἰδικοῦ μακεδονικοῦ περιοδικοῦ.

Τ.Σ.

Σύνδεσμος Μακεδόνων
Φοιτητῶν
Ἐν Ἀθήναις 1905.

11

ΕΛΛΗΝΟΜΑΚΕΔΟΝΙΚΗ ΑΜΥΝΑ⁶⁸ ΕΣΩΤΕΡΙΚΗ ΟΡΓΑΝΩΣΙΣ

Τὸ ἐν Μακεδονίᾳ ἐδρεῦον Ἀνώτατον Ἔθν. Κέντρον

Γ. Σ. ΕΛΛΗΝΟΜΑΚ. ΚΟΜΗΤ.
ΕΝ ΜΑΚΕΔΟΝΙΑΙ

Πρὸς

Τοὺς ἀρχηγοὺς σωματίων Βάρδαν, Ζούκαν⁶⁹, Ρόκαν⁷⁰. Τοὺς ὄπλαρχηγοὺς Μακρῆν⁷¹, Καραβίτην⁷², Βολάνην, Φιωτάκην, Περδίκαν, Καρασεβδάν, Γκούταν, Ντόγρην, Μπέλλον, Βλάχον, Σούλιον, Δελλάκην, τὰς ἐθνικὰς ἐπιτροπὰς Φλωρίνης, Καστορίας, Κοζάνης, Γρεβενῶν, Βιγλιόστης, Κλεισοῦρας, Βογατσικοῦ, Λιαψίστης, Σιατίστης, Κορυτσᾶς καὶ ἀπάσας τὰς ἐν τοῖς χωριοῖς τοιαύτας.

Ἐγκύκλιος Διαταγῆ

Τὸ ἐνταῦθα Ἀνώτατον Ἐθνικὸν Κέντρον λαβὼν ὑπ' ὄψιν τὰ ἐθνικὰ ἀτυχήματα τὰ ὁποῖα κατὰ τὴν διάρκειαν τοῦ ἀγῶνος συνέβησαν καὶ ἐν πλήρει γνώσει τῶν αἰτίων τῶν ἀτυχημάτων τούτων, μετὰ ζηλοῦς δὲ ἀνησυχίας

68. Βλ. παραπάνω σμ. 18 (Ἀλληλογραφία 1906-1908). Ἡ «Ἑλληνομακεδονικὴ Ἄμυνα» ἦταν μυστικὴ ὀργάνωσις, ποῦ ἴδρυσε ὁ ὑποπρόξενος Μοναστηρίου Ἴων Δραγοῦμης.

69. Ὁ Χρῆστος Ζούκας ἢ Ζούκης ἦταν ἀξιωματικὸς τοῦ πυροβολικοῦ.

70. Ὁ Νικόλαος Ρόκας (καπετὰν Κολιός) τὸ 1905 ἀνέπτυξε μεγάλη δράσι στὴν περιοχὴ τοῦ Ὀλύμπου ξεκαθαρίζοντάς τιν ἀπὸ τοὺς κομιτατζῆδες, ποῦ εἶχαν διεισδύσει, καὶ ἀπὸ τὸν Ἰούλιον τοῦ 1906 ἀντικατέστησε τὸ Γεώργιον Κατεχάκη (Ρουῖβα) στὴν ἀρχηγίαν τῶν σωματίων τοῦ Βερμίου.

71. Ὁ Γεώργιος Δικωνύμους-Μακρῆς ἦταν ἓνας ἀπὸ τοὺς δέκα πρώτους Κρητικούς οἱ ὅποιοι πῆγαν στὴ Μακεδονία στὸ τέλος τῆς ἀνοιξίης τοῦ 1903. Ἀγωνίσθηκε ὡς ἀρχηγὸς ἀνταρτικοῦ σώματος στὴ Δ. Μακεδονία καθ' ὅλη τὴ διάρκειαν τοῦ Ἀγῶνα. Βλ. καὶ σμ. 59.

72. Ὁ Ἰωάννης Καραβίτης, ὁ Γεώργιος Βολάνης, ὁ Παναγιώτης Φιωτάκης, ὁ Παῦλος Νεράντζης (Περδίκας), ὁ Παντελῆς Καρασεβδᾶς, ὁ Κωνσταντῖνος Γκούτας ἢ Γκούδας, ὁ Κωνσταντῖνος Ντόγρης, ὁ Μπέλλος ἢ Μπέλλας, ὁ Εὐάγγελος Βλάχος, ὁ Γεώργιος Σούλιος καὶ ὁ Δελλάκης ἀγωνίσθησαν ὡς ἀρχηγοὶ ἀνταρτικῶν σωματίων κυρίως στὴ Δ. Μακεδονία.

παρακολουθοῦν τὴν ἐξακολουθήσιν τῶν ἀτοπημάτων καὶ ἐλαττωμάτων εἰς τὰ ὅποια κατὰ μέγα μέρος ὀφείλονται οὐσιωδέστατα ζημίαι τοῦ ἀγῶνος καὶ τοῦ ἔθνους,

διατάσσει

1ον Πᾶς ἀρχηγός ἢ ὄπλαρχηγός εἶναι προσωπικῶς ὑπεύθυνος διὰ τὴν κατάστασιν τοῦ σώματος αὐτοῦ. Εἶναι ὑπεύθυνος διὰ τὴν διαγωγὴν τῶν ὑπ' αὐτὸν ἀνδρῶν, ὑποχρεούμενος μετὰ ἐξαιρετικῆς μερίμνης νὰ ἐπιβλέπῃ αὐτοὺς εἰς τὰς πρὸς τοὺς κατοίκους τῆς χώρας σχέσεις των. Ὅφειλε διαρκῶς κατὰ τὰς ὥρας τῆς ἀναπαύσεως νὰ διδάσκῃ τοὺς ἄνδρας τοῦ ἐξηγῶν κατὰ τῶν Βουλγάρων, Ρωμούνων καὶ λοιπῶν προπαγανδῶν ἀγῶνος.

2ον Πᾶς ἀρχηγός ἢ ὄπλαρχηγός ὀφείλει ἄνευ βραδύτητος νὰ τιμωρῇ κατὰ κρίσιν αὐτοῦ ἢ ἐν σοβαρᾷ περιπτώσει κατὰ τὴν κρίσιν δικαστηρίου ἐπιτοπίως ἐξ ἀτόμων τοῦ σώματος παρὰ τοῦ ἰδίου διοριζομένων πάντα ὑπ' αὐτὸν ἄνδρα ὑποπεσόντα εἰς σφάλμα ἢ ἔγκλημα ζημιοῦν τὴν ἐθνικὴν ἐργασίαν. Δύναται ἐπίσης ὁ ἀρχηγός ἢ ὄπλαρχηγός νὰ ἐγκαταλείψῃ ἢ ἀποδιώξῃ ἐκ τοῦ σώματος πᾶν κακὸν ἐν αὐτῷ στοιχεῖον.

3ον Οὐδεὶς ἀπολύτως ὀπλίτης δύναται νὰ γίνῃ δεκτὸς εἰς ἄλλο σῶμα ἄνευ ἐγγράφου ἀδείας τοῦ ἀρχηγοῦ ἐξ οὗ ἀπεχωρίσθῃ καὶ πιστοποιητικῶν δηλοῦντος τὴν αὐτοῦ ποιότητα. Ῥητῶς δὲ πᾶς ἀρχηγός ἢ ὄπλαρχηγός διατάσσεται ν' ἀποδιώκῃ πάντα ὀπλίτην ἐρχόμενον αὐθαιρέτως ἐξ ἄλλου σώματος καὶ μὴ ἐπιδεικνύοντα τὰ ῥηθέντα ἐγγράφα.

4ον Τὰ σώματα ὀφείλουσι νὰ πληρώνουσι πᾶν εἶδος τροφῆς, ἱματισμοῦ καὶ ὑποδήσεως τὸ ὅποion λαμβάνουσι παρὰ τῶν κατοίκων. Πᾶσα παράβασις τῆς διαταγῆς ταύτης θὰ ἐπιβαρύνῃ τὸ σῶμα, ἂν συμβῇ νὰ σταθμεύσῃ διὰ μίαν ἡμέραν πλησίον χωρίου ἀλλὰ καὶ ἄλιν τοῦ ἄρτου μόνον ἢ μὴ πληρωμὴ δύναται νὰ δικαιολογηθῇ. Τὸ ἐναντίον ἀποτελεῖ ἐθνικὴν ἀναξιοπρέπειαν ἢ ὅποια δὲν ὑπάρχει καὶ τὴν ὅποιαν τυχὸν παρουσιαζομένην τὸ ἐνταῦθα Ἐθνικὸν Κέντρον ἐπ' οὐδενὶ λόγῳ θ' ἀνεχθῇ.

5ον Οὐδεὶς ὀπλίτης δύναται νὰ ἀναχωρήσῃ διὰ τὴν ἰδιαιτέραν αὐτοῦ πατρίδα ἄνευ ἐγγράφου ἀδείας τοῦ ἀρχηγοῦ του. Αἱ ἐθνικαὶ ἐπιτροπαὶ τῶν πόλεων ἢ χωρίων ὑποχρεοῦνται νὰ παρέχῃσι πᾶσαν δυνατὴν συνδρομὴν καὶ περιθάλψιν εἰς τραυματίας ἢ σοβαρῶς ἀσθενοῦντας ὀπλίτας. Πάντα δὲ ὑγιῆ ὀπλίτην μεμονομένως ἢ μετὰ τινων συντρόφων διερχόμενον ἄνευ ἐγγράφου διαταγῆς ἢ ἀδείας τοῦ ἀρχηγοῦ αἱ ἐθνικαὶ ἐπιτροπαὶ κατηγορηματικῶς διατάσσονται ν' ἀποδιώκωσιν μὴ ἐπιτρέπουσαι παραμονὴν εἰς τοιοῦτους πυγάδας ἢ ἀνυποτάκτους περισσότερον τῆς μᾶς ἡμέρας. Δυνάμει δὲ τῆς παρούσης διαταγῆς αἱ ἐθνικαὶ ἐπιτροπαὶ ἔχουσι πληρῆς τὸ δικαίωμα ν' ἀντιτάσσωσι βίαν κατὰ τῆς αὐθαιρεσίας, ἐν ἀνάγκῃ δὲ δύναται νὰ ἐπικαλεσθῶσι τὴν συνδρομὴν τοῦ ἀρχηγοῦ ἢ ὄπλαρχηγοῦ τῆς περιφερείας, ὅστις καθήκον ἔχει νὰ παράσῃ ταύτην ἐξ ὀλοκλήρου.

βον Ρητῶς ἀπαγορεύεται ἡ πρόσληψις νέων ἀνδρῶν εἰς τὰ σώματα ἢ ἡ δημιουργία νέου σώματος. Ἀμφότερα ταῦτα εἶναι ἀποκλειστικά δικαιώματα τοῦ ἐνταῦθα Ἀνωτάτου Ἐθνικοῦ Κέντρου. Πᾶσα δὲ σχετική δαπάνη γενομένη ἄνευ προειδοποιήσεως καὶ ἐγγράφου ἐγκρίσεως τοῦ Ἀνωτάτου Ἐθνικοῦ Κέντρου δὲν ἀναγνωρίζεται. Ἐξαίρεται ἡ περίπτωσις καθ' ἣν διάφοροι λόγοι ἐπιβάλλουσι τὴν προσκόλλησιν ἀνδρὸς τινος εἰς σῶμα, ἢ προσκόλλησις ὁμοῦ αὐτῆ δέον τάχιστα ν' ἀνακοινοῦται ἐπαρκῶς δεδικαιολογημένη πρὸς τὸ ἐνταῦθα κέντρον.

Τὸ ἐνταῦθα Ἀνώτατον Ἐθνικὸν Κέντρον πληροφορεῖ ἅπαντας τοὺς ἀνωτέρω ἀναφερομένους ἀρχηγούς, ὄπλαρχηγούς καὶ ἐπιτρόπους ὅτι τὸ βουλγαρικὸν κομιτάτον ἤρξατο τόσον ἐν Μακεδονία ὅσο καὶ ἐν Βουλγαρία νὰ λαμβάνῃ τὰ μέτρα ἐκεῖνα τὰ ὁποῖα προδίδουν τὴν ἀπελλισίαν καὶ ἀδυναμίαν του. Δὲν εἶναι ὁμοῦ διόλου παράδοξον προσωρινῶς νὰ ἴδωμεν πράγματα τὰ ὁποῖα νὰ δείξουν τὴν ἐργασίαν τῶν Βουλγάρων πρὸς ἀναδιοργάνωσιν τοῦ κομιτάτου των. Τοῦτο δὲν πρέπει νὰ μᾶς πτοήσῃ. Ὅλα τὰ σημεῖα λέγουσιν ὅτι ὀριστικῶς καὶ διὰ παντὸς τὸ δολοφονικὸν κομιτάτον παρέλυσε. Ἦσαν οἱ Βούλγαροι γενναῖοι ἐφ' ὅσον ἀπέναντι τῶν σφαγῶν καὶ τῶν ἐμπρησμῶν δὲν ὑπέηρχον παρὰ μόνον οἱ θρηνοὶ τῶν γυναικῶν καὶ τῶν ὄρφανῶν. Ὅταν τὸ βουλγαρικὸν κομιτάτον εὐρέθῃ ἀπέναντι τοῦ Μελά, τοῦ Μωραΐτη⁷³, τοῦ Φραγκοπούλου⁷⁴, τοῦ Λυμπεροπούλου⁷⁵, τοῦ Πραντοῦνα⁷⁶, τοῦ Βλαχάκη⁷⁷, τοῦ Καλογεράκη⁷⁸, τοῦ Σκαλίδου⁷⁹, τοῦ Νικολοῦδη⁸⁰, τοῦ

73. Ὁ Μιχαὴλ Μωραΐτης, ἀξιωματικὸς, τοποθετήθηκε ὡς ὑπάλληλος στὸ προξενεῖο Θεσσαλονίκης μὲ τὸ ψευδῶνυμο Ρουμελιώτης. Ἀργότερα ἐγίνε ἀρχηγὸς σώματος, γνωστὸς ὡς καπετάν Κόδρος.

74. Ὁ Σπύρος Φραγκόπουλος (Ζόγρας), ὑπαρχηγὸς τοῦ Κόδρου, σκοτώθηκε μὲ τὸν ἀρχηγὸ τοῦ στίς 18 Μαΐου 1905 ἐπὶ τὴν Κάρηπ (Τσεμναρέκα) Ἀλμωπίας.

75. Ὁ Μαρίνος Λυμπεροπούλου (Κρόμπας), ἀνθυπολοχαγὸς, ἀρχηγὸς σώματος, σκοτώθηκε σὲ μάχη μὲ τὸν τουρκικὸν στρατὸ στὴς ἀρχές Νοεμβρίου 1905 κοντὰ στὸ χωριὸ Πετάλινο τοῦ Μοριχόβου.

76. Ὁ Χρήστος Πραντοῦνας (Καψάλης), ἀνθυπίαρχος ἀπὸ τῆ Νάξο, ἔδρασε μὲ τὸ σῶμα του ἐπὶ τὴν περιοχή τοῦ Πάικου καὶ τῆς λίμνης τῶν Γενιτσῶν, ἀλλὰ στὴς 21 Ἀπριλίου 1906, ἐνῶ προσπαθοῦσε νὰ καταλάβῃ τὴ βουλγαρικὴ καλύβα «Νταλμπίνα», σκοτώθηκε ἀπὸ ἄνδρες τοῦ Ἀποστόλ Πετκόφ.

77. Ὁ Ἀντώνιος Βλαχάκης (Λίτσας), ἀνθυπολοχαγὸς, διατηροῦσε σῶμα 85 ἀνδρῶν μὲ δικά του ἔξοδα. Σκοτώθηκε στὴς 7 Μαΐου 1906 στὸ χωριὸ Καστανόφυτο (Ὀσνίτσανη) τῆς Καστοριάς μετὰ ἀπὸ ὀκτάωρη μάχη μὲ τοὺς κομιτατζήδες.

78. Ὁ Κρητικὸς Ἰωάννης Καλογεράκης, ἀρχηγὸς σώματος, σκοτώθηκε κοντὰ στὸ χωριὸ Ἀετὸς Φλώρινας τὸ Μάιο τοῦ 1905.

79. Ὁ Κρητικὸς ὄπλαρχηγὸς Γεώργιος Σκαλίδης διακρίθηκε γιὰ τὴν παράτολμη δράση του στὰ χωριὰ τῶν Κορεστιῶν καὶ στὸ Μοριχόβο, ἀλλὰ τὸν Ἀπρίλιο τοῦ 1906 σὲ συμπλοκὴ μὲ τουρκικὸ ἀπόσπασμα κοντὰ στὸν ποταμὸ Ἐριγώνα (Τσέρνα) ἔλασε 18 παλληκάρια του καὶ ὁ ἴδιος αὐτοκτόνησε γιὰ νὰ μὴ συλληφθῇ.

80. Ὁ Κρητικὸς ὄπλαρχηγὸς Εὐάγγελος Νικολοῦδης ἐπιτέθηκε μὲ τοὺς ἀνδρες του καὶ τὸ σῶμα του Ἰωάννη Καραβίτη στοὺς κομιτατζήδες ἐπὶ τὴν Κέλλη (Γυλορνίτσοβο) Φλώρινας στὴς

Γαρέφη⁸¹, τοῦ Λαμπρινοῦ⁸², τοῦ Πετροπουλάκη⁸³ καὶ τόσων ἄλλων τῶν ὁποίων τὰ ὀνόματα μένουں ἀθάνατα εἰς τὴν μακεδονικὴν ἱστορίαν τὴν ὁποίαν τώρα γράφει τὸ ἑλληνικὸν αἶμα, ἐκατάλαβε ὅτι ἀγὼν εἰς τὸν ὁποῖον χρειάζεται αἶμα δὲν εἶναι καὶ τόσον εὐκόλος.

Τὸ ἐνταῦθα κέντρον διὰ λόγους ἐθνικοὺς δὲν δύναται νὰ δώσῃ πρὸς τοὺς ὁπωσδήποτε διεξάγοντας τὸν ἐθνικὸν ἀγῶνα ἄλλας πληροφορίας περὶ τῆς θέσεως εἰς τὴν ὁποίαν εὐρίσκονται τὰ πράγματα τῆς βουλγαρικῆς ἐργασίας καὶ τὰ πράγματα τοῦ Ἑλληνομακεδονικοῦ Κομιτάτου.

Βεβαιοῖ μόνον ἐπισήμως ὅλους ὅτι ἐὰν παραβλέποντες μερικά δευτερευόντα ζητήματα καὶ ἀδιαφοροῦντες διὰ τὰ ἀτυχήματα ἐντεινόμεν ὄλας τὰς προσπάθειάς μας καὶ ἐξακολουθήσωμεν ἐργαζόμενοι μὲ ἀγάπην, φρόνησιν καὶ πειθαρχίαν, πολὺ ταχέως καὶ οἱ Βούλγαροι θὰ καταλάβουν ἅπαξ διὰ παντός ὅτι ἡ Μακεδονία εἶναι χώρα ἑλληνική καὶ ἡ Εὐρώπη θὰ πεισθῇ ὅτι ὁ Μῆτρος Βλάχος δὲν εἶναι Μπότσαρης καὶ οὔτε ὁ Τάνεζ⁸⁴ Ὀδυσσεὺς Ἄνδροῦτσος! Ἡ παροῦσα ἐγκύκλιος διαταγὴ νὰ περάσῃ κατὰ σειρὰν ἀπὸ ὄλα τὰ χωρία, τὴν εὐθύνην δὲ διὰ τὴν ἐκτέλεσιν αὐτῆς φέρουν κυρίως οἱ ἀρχηγοὶ καὶ ὄπλαρχηγοὶ τῶν σωμάτων.

Μοναστήριον 28 Αὐγούστου 1906.

12

ΕΚΚΛΗΣΙΣ⁸⁵

ΠΡΟΣ ΤΟΝ ΛΑΟΝ ΑΘΗΝΩΝ ΚΑΙ ΠΕΙΡΑΙΩΣ

Ἀδελφοὶ Ἕλληνες!

Ἡ κρίσιμος στιγμή ἦν διέρχεται ἡ Μακεδονία σήμερον εὐλόγως συγκινεῖ πᾶσαν ἐθνικὴν ψυχὴν καὶ κινεῖ τὸ ἐνδιαφέρον σύμπαντος τοῦ Ἑλληνισμοῦ.

28-29 Ἰουλίου 1906. Ἐπενέβη, ὅμως, ὁ τουρκικὸς στρατός καὶ σκοτώθηκε ὁ Νικολοῦδης.

81. Ὁ Κωνσταντῖνος Γαρέφης, πού καταγόταν ἀπὸ τὸ Πήλιο, ὅταν τοῦ ἀνατίθετε ἡ κατάδιωξη τῶν δύο μεγαλύτερων κομματιζήδων τῶν περιοχῶν Ἐδεσσας καὶ Μοριχόβου Λούκα καὶ Καρατάσου, εἰσήλθε στὴν καλύβα, ὅπου βρισκόνταν, τοὺς σκότωσε, ἀλλὰ στὴν ἐξοδὸ ταυματίσθηκε θανάσιμα.

82. Ἁ. Λαμπρινὸς ἢ Νικητάκης ἦταν ἓνας ἀπὸ τοὺς 11 πρῶτους Κρητικούς πού ἐπέλεγσαν τὴν ἀνοίξη τοῦ 1903 γιὰ νὰ ἔλθουν στὴ Μακεδονία, πρέπει ὅμως νὰ ἦλε ἀργότερα. Βλ. καὶ σμμ. 59.

83. Ὁ Λεωνίδας Πετροπουλάκης ἦταν ὑπαρχηγός τοῦ Ἄντ. Βλαχάκη καὶ σκοτώθηκε στὴν ἴδια μάχη πού σκοτώθηκε καὶ ὁ Βλαχάκης. Βλ. καὶ σμμ. 77.

84. Ὁ Τάνεζ(ς) Στότσεφ, ἀπὸ τὸ χωριὸ Κέλλη τῆς Φλώρινας, ἦταν ἀρχηγός τμήματος κομματιζήδων.

85. Βλ. παραπάνω σμμ. 18 (Ἀλληλογραφία 1906-1908).

Ἐπιστολαί ἡρώων ὄπλαρχηγῶν ἀγωνιζομένων ἐν Μακεδονίᾳ ὑπέρ τῶν ἑλληνικῶν δικαίων καί πληροφορία προκρίτων Ἑλληνομακεδόνων ἐκ τῶν διαφόρων διαμερισμάτων τῆς Μακεδονίας περιγράφουσι μετὰ πόνου μέ τὰ μελανότερα χρώματα τήν οἰκτρᾶν κατάστασιν εἰς ἣν εὐρίσκεται σήμερον ἡ ἑλληνική ἐκεῖνη χώρα ἐκ τῶν βουλγαρικῶν ἀτιμιῶν καί ἐξορκίζουσιν ἐν ὀνόματι τοῦ Θεοῦ καί τῆς Πατρίδος ὅπως σπεύσῃ τό Ἔθνος καί ἐνισχύσῃ τόν ἀγῶνα, ὅστις κινδυνεύει ν' ἀποσυντεθῇ, ὅποτε ἡ αἱματόβρεκτος χώρα βαθμηδόν καί κατ' ὀλίγον θά μένῃ ἔρμαιον τῆς ἐπιβουλῆς τῶν λαῶν ἐκείνων οἵτινες διά τῆς βίας καί τοῦ πυρός καί τοῦ σιδήρου ἐπιδιώκουσι τήν ἐξόντωσιν τοῦ ἐν Μακεδονίᾳ Ἑλληνισμοῦ.

Ἀδελφοί Ἑλληνες!

Ἡ Μακεδονία ἀπειλεῖται ὑπό ὑψίστων κινδύνων καί ἐάν ἐγκαίρως δέν ληφθῶσι τὰ κατάλληλα μέτρα δέν δυνάμεθα νά ἐλπίζωμεν εἰς τό μέλλον. Ἄς ἀνοιξώμεν, λοιπόν, τοὺς ὀφθαλμούς, ἤδη ὅποτε εἶναι καιρός καί ἄς ἔχωμεν ὑπ' ὄψιν ὅτι ἀπό τῆς ἐπιτυχίας τοῦ αἰῶνος τούτου ἐξαρχαῖται τό μέλλον τοῦ Ἑλληνισμοῦ.

Ἀνάγκη ὅθεν ἐθνική ἐπιβάλλεται εἰς πάντας ὅπως ἀπό κοινοῦ συσχεπτόμενοι ἐξεύρωμεν τὰ κατάλληλα μέσα δι' ὧν θά δυναθῶμεν νά συντελέσωμεν εἰς τό νά περιορισθῇ ἡ ἀναπτυχθεῖσα ἐσχάτως βουλγαρική θρασύτης καί ἐνισχυθῶσι τὰ ἐν Μακεδονίᾳ ἀγωνιζόμενα φιλότιμα τῆς Πατρίδος τέκνα, πρὸς τοῦτο δέ παρακαλοῦνται πάντες ὅπως παρευρεθῶσι τήν αὐριον Κυριακὴν 16 τρέχ. ἐν τῇ πλατείᾳ Βαρβακείου περὶ ὥραν 4 μ.μ., ἔνθα θέλουσι ὁμιλήσωσι διάφοροι ἐπὶ τοῦ σπουδαιοτάτου τούτου ἐθνικοῦ ζητήματος καί συνταχθῇ ὑπόμνημα ὅπως ἐπιδοθῇ ὅπου δεῖ, ὑποδεικνυομένων τῶν ἀναγκαίων μέσων δι' ὧν καί μόνον θέλει ἐξυπηρετηθῇ τελεσφόρως ὁ ἐν Μακεδονίᾳ ἐθνικός ἀγῶν.

Ἐν Ἀθήναις 15 Μαρτίου 1908.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

ΑΡΧΕΙΑ

Άρχεϊα Ίδρύματος Μελετών Χερσονήσου τοῦ Αἴμου.
Γενικά Άρχεϊα τοῦ Κράτους.

ΔΗΜΟΣΙΕΥΣΕΙΣ

- Dakin D., *Μακεδονικός Άγώνας*, Άθῆνα 1985.
Καραβαγγέλης Γερμανός, *Ό Μακεδονικός Άγών* (ἀπομνημονεύματα), Θεσσαλονίκη 1959.
Λαούρδας Β., *Τό Έλληνικόν Γενικόν Προξενείον Θεσσαλονίκης (1903-1908)*, Θεσσαλονίκη 1961.
Λυριτζῆς Γ., *Όί Μακεδονικοί Πατριωτικοί Σύλλογοι τῶν Άθῆνῶν στίς παραμονές καί κατά τήν περίοδον τοῦ Μακεδονικοῦ Άγῶνος*, Θεσσαλονίκη 1983.
Μαζαράκης-Αϊνιάν Κ., *Ό Μακεδονικός Άγών (ἀναμνήσεις)*, Θεσσαλονίκη 1963.
Μακεδονικός Άγώνας (Άπομνημονεύματα Π. Άργυροπούλου, Α. Ζάννα, Κ. Μαζαράκη-Αϊνιάνος, Α. Σουλιώτη-Νικολαΐδη, Ν. Σπανοῦ καί Β. Σταυροπούλου), Θεσσαλονίκη, Ι.Μ.Χ.Α., 1984.
Μακρῆς-Δικῶνυμος Γ., *Ό Μακεδονικός Άγών (ἀπομνημονεύματα)*, Θεσσαλονίκη 1959.
Μελᾶ Ν., *Παῦλος Μελᾶς*, Άθῆνα-Γιάννινα 1992.
Μπούσιος Μ., *Τό Πολιτικόν Πρόγραμμα τοῦ Έλληνισμοῦ τῆς Τουρκίας*, Άθῆνα 1912.
Νοτάρης Ί., *Παῦλος Μελᾶς (βιογραφία)*, Θεσσαλονίκη 1955.
Σιμόβσκι Τ., *Τά κατοκῆμένα μέρη τῆς Μακεδονίας τοῦ Αἰγαίου. Γεωγραφικοί, ἔθνικοί καί οἰκονομικοί χαρακτηρισμοί*, τόμ. 1ος, Σκόπια, Ίνστιτουτο Έθνικῆς Ίστορίας, 1978 (Μετάφραση).
Τσάμης Π., *Μακεδονικός Άγών*, Θεσσαλονίκη 1975.

SUMMARY

E. Zelliou-Mastorokosta, *Unpublished Documents Relating to the Macedonian Struggle from the Archives of S. G. Asteriadis and Georgios Tsondos*.

Of the twelve documents and letters published here, Nos. 1-4 are from the archive of Sotirios G. Asteriadis and Nos. 5-12 from the archive of Georgios Tsondos. They were written between 11 January 1876 and late 1911 or early 1912.

Nos. 1 and 2 reveal that the Foreign Minister at the time, was fully aware of the Slavonic threat to the Greeks of Macedonia and Thrace in 1876-7.

No. 3 concerns the economic problems the Greek state was facing, while in 1877 and No. 4 confirms that in 1910-11 the Greek economy was far from robust.

No. 5 is Pavlos Melas's last report to the governing council of the Macedonian Committee.

Nos. 6, 7, and 8 are letters from Pavlos Melas, Zaharias Papadas, and Natalia Mela to Georgios Tsondos.

No. 9 is a record of an agreement concluded in 1904 between Georgios Tsondos and the inhabitants of Loshnitsa (Yermas) for maintaining guards in the village and serving the needs of the Greek forces.

No. 10 is the plan of action for the projected Panmacedonian Association.

No. 11 is a circular from the Supreme National Centre of the Greek-Macedonian Defence to the leaders of the forces, the chieftains, and the national committees of western Macedonia and Epirus.

No. 12 is a handbill summoning the people of Athens and Piraeus to attend a mass rally in Varvakiou Square on 16 March 1908 to protest against the suffering inflicted on the Macedonian Greeks by the Bulgarian *komitadjis*.